

स्थानीय पाठ्यक्रम २०७८

आधारभूत तह (कक्षा ६-८)

पोखरा महानगरपालिका
शिक्षा महाशाखा

स्थानीय पाठ्यक्रम २०७८

आधारभूत तह (कक्षा ६-८)

पोखरा महानगरपालिका
शिक्षा महाशाखा

प्रकाशक

पोखरा महानगरपालिका

गण्डकी प्रदेश, नेपाल

© सर्वाधिकार: पोखरा महानगरपालिका

प्रथम संस्करण २०७९ (१५०० प्रति)

मुद्रण: आदर्श अफसेट प्रिन्टर्स

बगर ०६१-५४४९६२

प्रकाशकको लिखित अनुमतिबिना व्यापारिक उद्देश्यले यस सामग्री पूर्ण वा आंशिक
रूपमा हुबहु तथा स्वरूप परिवर्तन गरेर छाप्न पाइने छैन तर शैक्षिक प्रयोजन एवम्
निःशुल्क वितरणका लागि बन्देज लाग्ने छैन।

सल्लाहकार समिति: श्री मानबहादुर जि.सी., प्रमुख, पोखरा महानगरपालिका

श्री मञ्जुदेवी गुरुङ, उपप्रमुख, पोखरा महानगरपालिका

श्री बलराम रिज्याल, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, पोखरा महानगरपालिका

श्री हेमप्रसाद आचार्य, शिक्षा महाशाखा प्रमुख, पोखरा महानगरपालिका

विषय सम्पादन: श्री विष्णुप्रसाद पराजुली

संयोजन: पोखरा महानगरपालिका, शिक्षा महाशाखा

भाषा सम्पादन: प्रेमप्रसाद पोखरेल

टाइप तथा लेआउट: केदार पौडेल, ९८५६०५९८०५

मस्यौदा कार्यदल:

संयोजक- श्री बद्रीनाथ सुवेदी, शाखा अधिकृत (आठों)

सदस्य- श्री विष्णुप्रसाद पराजुली (पाठ्यक्रम विज्ञ)

सदस्य- श्री सञ्जीवराज खनाल

सदस्य- श्री तारानाथ भण्डारी

सदस्य- श्री प्रभा लम्साल रेग्मी

सदस्य- श्री सन्दीप अधिकारी

सदस्य- श्री विक्रम सुवेदी

विशेष सहयोगी श्री केशवप्रसाद अमाई (कम्प्युटर विज्ञ)

पोखरा महानगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

न्यूरोड, कास्की

पत्र संख्या: ०७८/०७९

चलानी नं.

फोन नं. ४६६०४३

फोकस नं. ४६६०८२

ईमेल: info@ pokharamun.gov.np

वेबसाइट: pokharamun.gov.np

गण्डकी प्रदेश, नेपाल

मिति: २०७९/०१/१९

शुभ-कामना

नेपालको संविधानले शिक्षा तथा संस्कृति सम्बन्धी हकलाई भौलिक हकका रूपमा स्थापित गरेको छ। संविधानको अनुसूची बमोजिम आधारभूत शिक्षामा पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने साथै विचालय तहसम्मको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार स्थानीय तहको मातहतमा रहने व्यवस्था छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा समेत स्थानीय स्तरको ज्ञान, सिप र प्रविधिको संरक्षण, सम्बद्धन र स्तरीकरण गर्ने अधिकार उल्लेख गरिएको छ। राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले हरेक स्थानीय तहलाई नै पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नको लागि दिशा निर्देश गरेको सन्दर्भमा पोखरा महानगरपालिकाले शैक्षिक सत्र २०७८ मा कक्षा १-५ को स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिसकेको र यसै शैक्षिक सत्रमा कक्षा ६-८ को पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन लागेको जानकारी सरोकारबाला समक्ष राख्न पाउँदा मलाई अत्यन्तै खुसी लागेको छ।

नयाँ तर्जुमा भएको पाठ्यक्रम स्थानीय तहका विषयवस्तुलाई यहीका नागरिकको अपनत्व हुने गरी स्थानीय ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई समेट्ने कोसिश गरिएको छ। यसले स्थानीय ज्ञानको प्रस्फुटन गर्नुका साथै नवीनतम् ज्ञान र सिपको मार्गदर्शन पहिल्याउन सहयोग पुगेछ। हाम्रा स्थानीय भौलिक मूल्यमान्यता, कलासंस्कृतिको संरक्षण र सम्बद्धन गर्दै आगामी पुस्तामा हस्तान्तरण गर्न सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ। यसलाई शैक्षिक विकेन्द्रीकरणको महत्वपूर्ण आयामको रूपमा लिन सकिन्दछ।

अन्त्यमा, पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने कार्यमा खटिने शिक्षा महाशाखाका प्रमुख हेमप्रसाद आचार्य र कर्मचारी मित्रहरु, विज्ञ तथा विशेषज्ञ, शिक्षाविद, प्रधानाध्यापक, शिक्षक, विद्यार्थी, कार्यदलका सदस्यहरु सबैप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु। पाठ्यक्रम एक गतिशील प्रक्रिया भएकाले कार्यान्वयन पश्चात यसमा देखिएका कमी कमजोरीहरुलाई समय सपेक्षा रूपमा संशोधन एवं सुधार गर्दै लगिनेछ भन्दै रचनात्मक सुझावको अपेक्षा गर्दछु।

बलराम रिज्याल

बलराम रिज्याल
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

हाम्रो भनाइ

समाज गतिशील हुन्छ । सामाजिक गतिशीलतामा ज्ञान विज्ञानको भूमिका महत्त्वपूर्ण हुन्छ । एकार्तफ अघिल्लो पुस्ताले पछिल्लो पुस्तामा आफ्ना अनुभवहरू हस्तान्तरण गर्दै गझरहेको हुन्छ भने अर्कोतर्फ नयाँ पुस्ताले नवीनतम खोज अनुसन्धान गर्दै ज्ञान र सिपको भण्डारलाई समृद्ध बनाउँदै लैजान्छ । यसरी ज्ञान, सिप तथा अनुभवहरूलाई एकीकृत गरी उन्त समाज निर्माण गर्न औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षा प्रदान गर्नका लागि योजनाबद्ध कार्यक्रमको आवश्यकता पर्दछ । अर्को शब्दमा भन्दा बालबालिकाहरूलाई के कस्तो ज्ञान, सिप तथा अनुभव प्रभावकारी रूपमा प्रदान गर्न सकिन्छ भनी विस्तृत रूपमा योजना तयार गरिन्छ जसलाई हामी पाठ्यक्रम भन्दछौं ।

शैक्षिक योजना पनि समय तथा स्थान सापेक्ष हुन्छ । आज कुनै स्थान विशेषका लागि उपयुक्त भएको शैक्षिक योजना सर्वकालीन र सर्वव्यापी हुन सक्दैन । त्यसैले शिक्षालाई समय तथा स्थान सापेक्ष बनाउन निश्चित समयावधिमा पाठ्यक्रम परिवर्तन तथा परिमार्जनका साथै समग्र शिक्षा नीतिमा नयाँ आयामको आवश्यकता पर्दछ । केन्द्रीकृत पाठ्यक्रमले स्थानीय आवश्यकता सम्बोधन गर्न नसकेको महसुस गरी सो पूरा गर्नका लागि स्थानीय सरकारले नै पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने कानुनी व्यवस्था रहेको छ ।

नेपालको संविधान २०७२ ले विद्यालय तहको शिक्षालाई स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रभित्र राखेको छ । संविधान प्रदत्त अधिकार कार्यान्वयन गर्ने क्रममा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले हरेक स्थानीय तहलाई स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न दिशानिर्देश गरेको छ सोहीअनुसार पोखरा महानगरपालिकाले आ.व. २०७७ / २०७८ को नीति तथा कार्यक्रममा स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण कार्यलाई निरन्तरता दिई महानगरभित्रका सम्पूर्ण विद्यालयमा कक्षा ६ देखि ८ सम्म लागु गर्ने नीति लिएअनुरूप पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको हो । सूचना तथा प्रविधिमा भएको द्रुत विकासले शिक्षा क्षेत्रमा पनि प्रभाव पारेको छ । यसको विकासले प्राय संसारका सबै देशहरूमा शिक्षाको गुणस्तर, विकास, सक्षमता तथा पहुँच विस्तारमा नाटकीय रूपमा परिवर्तन आएको छ । अहिलेको अवस्थामा पुरानै शैली र परम्परागत विधिबाट शैक्षिक लक्ष्य र उद्देश्यहरू हासिल गर्न धैरै कठिन हुन्छ भन्ने विषयमा प्राय सबैको एक मत भइसकेको छ । झन् सन् २०१९ को अन्त्यसँगै विश्व समुदाय नै कोभिडको माहामारीले आक्रान्त बनाएको परिप्रेक्ष्यमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको महत्त्व तथा प्रयोग झनै अनिवार्य र अपरिहार्य सिद्ध भयो । शिक्षकहरूमा समेत सूचना तथा प्रविधिको अनिवार्यता बढेर गयो । नेपाल सरकार पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले तयार पारेको केन्द्रीय पाठ्यक्रममा कम्प्युटर विषयकै रूपमा पठनपाठन हुँदै आएको र उक्त विषयले समेत समेटन नसकेका सूचना प्रविधि सम्बन्धी

जल्दाबल्दा स्थानीय विषयवस्तुलाई यस पाठ्यक्रमले समेट्ने उद्देश्यले स्थानीय पाठ्यक्रममा यस वर्ष सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई समेटिएको छ । विगत दुई वर्षको अनुभवलाई हेर्दा पनि भौतिक रूपमा विद्यालयमा उपस्थित हुन नसक्ने अवस्थामा शिक्षक तथा विद्यार्थीमा सूचना तथा प्रविधिसम्बन्धी ज्ञानको अभावले पनि अनलाइनको माध्यमबाट सिकाइलाई निरन्तरता दिन नसकिएको यथार्थता हाप्रो सामु लुकेको छैन । त्यसैले पनि सूचना तथा प्रविधिको न्युनतम ज्ञानको महसुस गरी यस शैक्षिक सत्रमा तयार हुन लागेको पाठ्यक्रमा केन्द्रीय पाठ्यक्रमले समेट्न नसकेका र स्थानीय रूपमा खड्किएका विषयवस्तुलाई समेटी पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको छ । अझै पनि कतिपय विषयवस्तुलाई हामीले समेट्न नसकिएको हुन सकदछ त्यस्ता विषयवस्तुलाई अगामी वर्षमा अवश्य संशोधन गरी समेट्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्न चाहन्छौं । यसबाट बालबालिकाले औपचारिक रूपमा आफ्नो ठाउँ, आफ्नो ठाउँको कृषि, पशु तथा पक्षीपालन, उद्योग तथा व्यापार, ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक र प्राकृतिक सम्पदाको पहिचानसहित वस्तुनिष्ठ ज्ञान प्राप्त गर्ने छन् । स्थानीय पाठ्यक्रमले बालबालिकाहरूमा मूलभूत रूपमा म को हुँ ?, म कहाँको हुँ ?, र म हुर्केको वातावरणले मेरो जीवनमा के महत्त्व राखदछ ? सिकाइका वैकल्पिक उपायहरू के हुन सक्छन् आदि पक्षहरूको मिहिन तरिकाले अध्ययन गरी त्यस्ता प्रश्नहरूको उत्तर खोजी सिकाइको मजबुत धरातल खडा गर्ने अपेक्षा राखदछ ।

यो पाठ्यक्रम विकास प्रक्रियामा केन्द्रीय रूपरेखाअन्तर्गत रही विभिन्न सरोकारवालाहरूको सहभागिता जुटाई आधारभूत तह (कक्षा ६ देखि ८ सम्म) का विद्यार्थीहरूको आवश्यकता र क्षमतालाई ध्यान दिइएको छ तथापि यो तहका विद्यार्थीका लागि निर्माण भएको यो पाठ्यक्रम महानगरको पहिलो प्रयास भएको हुँदा यसमा अझै सुधारका क्षेत्रहरू हुन सक्छन् । कार्यान्वयनका क्रममा विज्ञ एवम् प्रयोगकर्ताबाट प्राप्त बहुमूल्य पृष्ठपोषणका आधारमा समसामयिक सुधार एवम् परिमार्जन हुँदै जाने नै छ । यस कार्यमा लेखन कार्यदल, विज्ञ, गोष्ठीमा सहभागी सम्पूर्ण सरोकारवाला, जनप्रतिनिधि, नगर शिक्षा समितिका पदाधिकारी, प्राध्यापक, शिक्षक, अभिभावक तथा कर्मचारीहरूप्रति पोखरा महानगरपालिका, शिक्षा महाशाखा हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछ ।

शिक्षा महाशाखा

पोखरा महानगरपालिका

विषयसूची

क्रम शीर्षक	पेज
१ महानगर परिचय	१
२ विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय उद्देश्य	२
३ आधारभूत तहको तहगत सक्षमता	३
४ स्थानीय पाठ्यक्रमका तहगत सिकाइ उपलब्धि	५
५ आधारभूत तहको पाठ्यक्रम ढाँचा	६
६ विषयक्षेत्रगत पाठ्यभार	७
७ कक्षागत सिकाइ उपलब्धि	९
८ विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम	१३
९ कक्षागत विषय विस्तृतीकरण	१९
क) कक्षा ६	१९
ख) कक्षा ७	२३
ग) कक्षा ८	२९
१० पाठ्यक्रम कार्यान्वयन योजना	३५
११ सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	३५
१२ सिकाइ मूल्यांकन प्रक्रिया	४०

१. महानगर परिचयः

गण्डकी प्रदेशको राजधानी, हालको पोखरा महानगरपालिका, वि.सं २०५२ माघ १८ गते पोखरा उपमहानगरपालिकाको रूपमा घोषणा भएको थियो। तत्कालीन पोखरा उपमहानगरपालिका, लेखनाथ नगरपालिका, मौजा गाउँ विकास समिति पूरा, चापाकोट गाउँ विकास समिति पूरा, भद्रौं तमागी गाउँ विकास समितिका २ र ३ नं वडा बाहेकका सबै वडाहरू, कास्कीकोट गाउँ विकास समिति पूरा, माझठाना गाउँ विकास समितिका १, ४ देखि ९ सम्मका वडाहरू, कालिका गाउँ विकास समितिका १ देखि ५ नं सम्मका वडाहरू साथै पुरुन्चौर गाउँ विकास समिति पूरा गाभिएर वि.सं २०७३ फागुन २७ गते ३३ ओटा वडासहित यसको विधिवत् रूपमा पोखरा महानगरपालिका नामाकरण घोषणा भएको थियो। यसको कूल क्षेत्रफल ४६४.२७ वर्ग किलोमिटर रहेको छ। भौगोलिक हिसाबले यो नेपालको सबैभन्दा ठूलो महानगरपालिका हो। राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार यहाँको कुल जनसङ्ख्या ५,१८,४५२ रहेको छ। जहाँ महिलाको सङ्ख्या २,६७,४५३ र पुरुषको सङ्ख्या २,५०,९९९ रहेको छ। जसमा ब्राह्मण २२.८३, गुरुङ २१.६२, क्षेत्री १५.३५, दलित ८.७१ र मगर ८.२० प्रतिशत बसोबास गर्दछन्। यहाँको जनसङ्ख्या वृद्धिदर ५.४६ प्रतिशत रहेको पाइन्छ।

यसको पूर्व सिमाना मादी गाउँपालिका र रूपा गाउँपालिका, पश्चिम सिमाना अनन्पूर्ण गाउँपालिका, पर्वत र स्याङ्गाजा जिल्ला, उत्तर सिमाना माछापुच्छे गाउँपालिका र मादी गाउँपालिका तथा दक्षिण सिमाना स्याङ्गाजा र तनहुँ जिल्ला रहेका छन्। यो नेपालको अत्यन्तै रमणीय र पर्यटकीय स्थलको रूपमा संसारभर प्रख्यात छ। फेवाताल, बेगनास ताल, महेन्द्र गुफा, पातले छाँगो, शान्ति स्तुपा, सराङ्कोट, कास्कीकोट आदि यहाँका प्रमुख पर्यटकीय स्थल हुन्।

पोखरा उपत्यका पश्चिम नेपालको प्रमुख शिक्षा तथा स्वास्थ्यको केन्द्र पनि हो। यहाँ नेपालकै प्रख्यात पृथ्वीनारायण बहुमुखी क्याम्पस, पोखरा विश्वविद्यालय, गण्डकी विश्वविद्यालय पोखरा चिसाखोला वेदविद्याश्रमलगायत पोखरा महानगरपालिकाकै स्वामित्वमा रहेको गण्डकी बहुप्राविधिक शिक्षालय पनि गत वर्षदेखि सञ्चालन भइरहेको छ। यति मात्र होइन, स्वास्थ्यको क्षेत्रमा पनि पोखरा महानगरपालिका अग्रस्थानमा नै छ। पोखरा स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान, मणिपाल शिक्षण अस्पतालसहित थुप्रै स्वास्थ्य संस्थाहरू रहेका छन्। यस्तै पोखरा महानगरपालिकाभित्र हाल प्राथमिक तहदेखि माध्यमिक तह (कक्षा १२ सम्म) २०६ सामुदायिक र २४७ संस्थागत गरी ४५३ शैक्षिक संस्थाहरू सञ्चालनमा रहेका छन्।

नेपालको संविधानले माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाको अधिकार र दायित्व स्थानीय तहलाई सुम्पेको छ। संविधानको मर्मअनुरूप माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाको व्यवस्थापन गर्नु पनि स्थानीय सरकारको स्थानीय पाठ्यक्रम २०७८ आधारभूत तह (कक्षा ६-८)

अधिकार क्षेत्रभित्र पर्दछ । विकसित मुलुकहरू जहाँ शिक्षाको अवस्था राम्रो छ, त्यहाँ विद्यालय आफैले पाठ्यक्रम निर्माण गरी अध्यापन गराउँछन् । स्थानीय सरकारले माध्यमिक तहसम्म अध्ययन गर्ने विद्यार्थीका लागि पाठ्यक्रम निर्माण गर्नु असम्भव त होइन यद्यपि माध्यमिक तहसम्मको पाठ्यक्रम संघीय सरकारले नै निर्माण गर्ने र स्थानीय क्षेत्रका विषयवस्तु, जुन संघीय पाठ्यक्रमले समेट्न सकेका छैनन् । नितान्त स्थानीय आवश्यकतासँग सम्बन्धित छन्, त्यस्ता विषयवस्तुलाई स्थानीय पाठ्यक्रममा समेट्न सकिएको खण्डमा बालबालिकालाई आफ्नो परिवेशबाट सिक्न, नजिकको वातावरण र भूगोलसँग सम्बन्धित ज्ञानको खोजी गर्न, देखेभोगेका कुराहरूको गहिराइसम्म पुग्न, आफ्नो समुदाय र समाजमा रहेका मूल्य, मान्यता, आस्था, धरोहर, अनुभव र ज्ञानलाई परीक्षण, पुनःपरीक्षण गर्दै आफूमा भएको ज्ञान, सिप र अनुभवलाई फराकिलो पार्दै, विश्वव्यापीकरण गर्दै ज्ञानसँग समिश्रण गर्न, सामाजिक सरोकारका विषयवस्तुसँग परिचित हुनसमेत स्थानीय पाठ्यक्रमले महत्वपूर्ण टेवा पुर्याउन सक्ने छ भन्ने अपेक्षा राखिएको छ ।

२. विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय उद्देश्य

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले परिवर्तित संरचना र राज्य व्यवस्थाअनुरूप निम्नानुसार शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्यहरू तय गरेको छ :

- प्रत्येक व्यक्तिमा अन्तर्निहित प्रतिभा प्रस्फुटन गरी व्यक्तित्व विकास गर्ने,
- संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रका मूल्य मान्यताप्रति प्रतिबद्ध, राष्ट्र र राष्ट्रियताप्रति बफादार, स्वाभिमानी, सामाजिक तथा सांस्कृतिक विविधतालाई सम्मान गर्ने, चरित्रवान्, नैतिकवान् एवम् जिम्मेवार नागरिक तयार गर्ने,
- श्रमप्रति सम्मान एवम् सकारात्मक सोच भएका, रोजगार तथा स्वरोजगार उन्मुख, उत्पादनमुखी, उद्यमशील र सिपयुक्त नागरिक तयार गर्ने,
- व्यक्तिको सामाजिकीकरणमा सहयोग गर्दै सामाजिक सञ्चाव तथा सहिष्णुता र राष्ट्रिय एकता सुदृढ गर्न सहयोग पुर्याउने,
- प्राकृतिक तथा राष्ट्रिय सम्पदा र पर्यावरणको संरक्षण, संवर्धन र सदुपयोग गर्दै दिगो विकासमा योगदान गर्ने सचेत नागरिक तयार गर्ने,
- प्रत्येक व्यक्तिमा शान्ति, मानव अधिकार, समानता, समावेशीता र सामाजिक न्यायका मान्यताअनुरूपको आचरण विकास गरी समतामूलक, समावेशी, न्यायपूर्ण र समाजवाद उन्मुख राष्ट्र निर्माणमा मद्दत गर्ने ।
- राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धी, आधुनिक सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रयोग गर्न

- सक्ने विश्व परिवेश सुहाउँदो दक्ष जनशक्ति तयार गर्ने,
- ज. वैज्ञानिक अवधारणा, तथ्य, सिप, सिद्धान्त तथा प्रविधिको प्रयोग गर्न सक्ने वैज्ञानिक सुझबुझ भएका तथा अनुसन्धानमुखी जनशक्ति तयार गर्ने,
- झ. रचनात्मक तथा समालोचनात्मक चिन्तन गर्ने, जीवनोपयोगी सिप भएका, सहिष्णु, भाषिक क्षमतामा निपुण नागरिक तयार गर्ने,
- ञ. नेपाली मौलिक कला, संस्कृति, सौन्दर्य, आदर्श तथा विशिष्टताहरूको संरक्षण, संवर्धन र विस्तारात्मक अभिप्रेरित भई नेपाली पहिचानप्रति गौरव गर्ने नागरिक तयार गर्ने,
- ट. जलवायु परिवर्तन तथा प्राकृतिक एवम् मानव सिर्जित प्रकोपप्रति सचेत रही सम्भावित जोखिम न्युनीकरण तथा विपद् व्यवस्थापन गर्न सक्षम नागरिक तयार गर्ने,
- ठ. सामाजिक न्यायमा आधारित समृद्ध राष्ट्र निर्माणका निम्ति आवश्यक मानव संसाधनको विकास गर्ने ।

३. आधारभूत तहका सक्षमताहरू

आधारभूत शिक्षाले विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षाका माध्यमद्वारा बालबालिकामा अन्तर्निहित प्रतिभाको विकास गर्ने लक्ष्य राखेको छ । यस तहको शिक्षाको मुख्य उद्देश्य राष्ट्रप्रेम र लोकतन्त्रमा विश्वास गरी राष्ट्रियताको संरक्षण र संवर्धन गर्ने, अधिकार र कर्तव्यको पालनासहित स्वतन्त्रताको सम्मान गर्ने, सामाजिक र प्राकृतिक वातावरणप्रति सचेत भई मानवीय मूल्य र मान्यताअनुकूल व्यवहार गर्ने कर्तव्यनिष्ठ नागरिक उत्पादन गर्नु हो । यस तहको शिक्षा प्राप्त गरिसकेका बालबालिकाहरू आफ्ना विचार आदानप्रदान एवम् दैनिक जीवनमा आइपर्ने व्यावहारिक समस्या समाधान गर्न सक्षम, स्वावलम्बी, परिश्रमी, वैज्ञानिक सुझबुझ भएका, स्वास्थ्यप्रति सचेत र नैतिकवान् हुने छन् ।

क) आधारभूत शिक्षा (कक्षा १ देखि ८) का सक्षमता:

१. देशप्रेम तथा राष्ट्रिय एकताको भावना एवम् लोकतान्त्रिक मूल्य, मान्यता तथा संस्कार व्यवहारमा प्रदर्शन,
२. भाषिक तथा सञ्चार सिपको विकास र व्यावहारिक, सिर्जनात्मक एवम् सान्दर्भिक प्रयोग,
३. सूचना र विचारहरूको आदानप्रदान, विश्लेषण तथा सूचना प्रविधिको समुचित प्रयोग,
४. तार्किक तथा व्यावहारिक गणितीय ज्ञान, सिप एवम् अभिवृत्ति विकास र प्रयोग ,
५. वैज्ञानिक अवधारणा, तथ्य, सिद्धान्त र नियमप्रतिको जिज्ञासा एवम् बोध र व्यावहारिक जीवनमा प्रयोग,

६. मानव मूल्य र मान्यता एवम् सामाजिक गुणको विकास तथा नागरिक कर्तव्यप्रति सजग,
७. जनसङ्ख्या, वातावरण संरक्षण र दिगो विकासबिचको अन्तरसम्बन्धको बोध र व्यवस्थापनमा सहयोग,
८. शारीरिक तन्दुरुस्ती, स्वस्थकर जीवनशैली र जीवनोपयोगी सिपको विकास,
९. स्थानीय, आधुनिक पेसा, व्यवसाय र प्रविधि एवम् श्रमप्रति सम्मान तथा व्यवहारकुशल सिप (Soft Skills) को प्रयोग,
१०. नेपाली कला, साहित्य र संस्कृतिको संरक्षण तथा संवर्धन एवम् सिर्जनशीलताको विकास र प्रयोग,
११. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय परिवेशसँग परिचित भई विविधता, विश्वन्धुत्व र सहअस्तित्व बोध तथा स्वीकार,
१२. दैनिक जीवनमा आइपर्ने व्यावहारिक समस्याहरूको पहिचान, विश्लेषण तथा समाधान।

ख) आधारभूत तह (कक्षा १-३) का सक्षमता

१. देशप्रेमको भावना एवम् लोकतान्त्रिक मूल्य, मान्यता र संस्कारको विकास, आधारभूत भाषिक तथा सञ्चार सिपको विकास र व्यावहारिक प्रयोग,
२. आधारभूत गणितीय धारणा र सिपको विकास र प्रयोग,
३. नैतिकता, अनुशासन, सदाचार र स्वावलम्बनजस्ता सामाजिक मूल्य मान्यता एवम् चारित्रिक गुणको विकास,
४. विज्ञान, वातावरण, सूचना प्रविधिसम्बन्धी आधारभूत ज्ञान र सिपको विकास,
५. शारीरिक तन्दुरुस्ती, स्वस्थकर बानी, सरसफाइ र जीवनोपयोगी सिप तथा व्यवहारकुशल सिपको विकास,
६. कला तथा सौन्दर्यप्रति अभिरुचि, सिर्जनात्मक र समालोचनात्मक सिपको विकास,
७. आफ्नो परिवेशसँग परिचित भई विभिन्न जातजाति, धर्म, भाषा, संस्कृति, क्षेत्रप्रति सम्मान र समभावको विकास।

ग) आधारभूत तह (कक्षा ४ र ५) का सक्षमता

आधारभूत शिक्षा (कक्षा ४-५) का सक्षमताहरू निम्नानुसार हुने छन् :

१. देशप्रेमको भावना एवम् लोकतान्त्रिक मूल्य मान्यता र संस्कारको विकास, आधारभूत भाषिक तथा सञ्चार सिपको विकास र व्यावहारिक प्रयोग,

२. आधारभूत गणितीय अवधारणा र सिपको विकास र प्रयोग,
३. नैतिकता, अनुशासन, सदाचार र स्वावलम्बन जस्ता सामाजिक मूल्य मान्यता एवम् चारित्रिक गुणको विकास,
४. विज्ञान, वातावरण, सूचना प्रविधिसम्बन्धी आधारभूत ज्ञान र सिपको विकास,
५. शारीरिक तन्दुरुस्ती, स्वस्थकर बानी, सरसफाइ र जीवनोपयोगी सिप तथा व्यवहारकुशल सिपको विकास, कला तथा सौन्दर्यप्रति अभिरुचि, सिर्जनात्मक र समालोचनात्मक सिपको विकास,
६. आफ्नो परिवेशसँग परिचित भई विभिन्न जातजाति, धर्म, भाषा, संस्कृति, क्षेत्रप्रति सम्मान र सम्भावको विकास।

घ) स्थानीय पाठ्यक्रम (कक्षा १-८) को सक्षमता:

तहगत सक्षमता विषयगत दायराभन्दा व्यापक हुने हुँदा स्थानीय विषयको अलगै सक्षमता किटान गरिरहनु पर्ने हुँदैन। राज्यले अड्गीकार गरेको केन्द्रीकृत पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका तहगत सक्षमताहरू हासिल गराउन सहयोग पुर्याउनु नै स्थानीय पाठ्यक्रमको मूल लक्ष्य हो तथापि स्थानीय पाठ्यक्रम प्रयोगकर्ता एवम् आम सरोकारवालाहरूलाई पाठ्यक्रम कार्यान्वयनमा सहजता एवम् प्रभावकारिता ल्याउनका लागि निम्न अनुसार सक्षमता निर्धारण गरिएको छ :

१. म को हुँ ? म कहाँको हुँ ? मेरो जीवनमा म हुँको वातावरणले के महत्त्व राख्दछ ? जस्ता प्रश्नको जिज्ञासा राखी बाह्य परिवेशसँग अनुकूलन हुने,
२. आफू र आफ्नो निकटस्थ परिवेशको खोजमूलक जानकारी राखी त्यसको प्रयोग र अभ्यास

४. स्थानीय पाठ्यक्रमका तहगत सिकाइ उपलब्धि

आधारभूत तह पार गरेपछि विद्यार्थीले निम्न ज्ञान सिप हासिल गर्ने सक्षम हुने छन् :

पोखरा महानगरको सामन्य भूबोट, प्राकृतिक स्रोत तथा वातावरणको जानकारी लिई तिनको उपयोग र संरक्षणमा सहभागी हुने छन् :

- ◆ स्थानीय मेला महोत्सव तथा कला सिपसँग परिचित भई तिनमा सहभागी हुन गैरव गर्ने छन् ।
- ◆ स्थानीय परम्परागत पेसा तथा कृषिजन्य व्यवसायको महत्त्व बुझी श्रमको सम्मान गर्ने छन्।
- ◆ स्वस्थ र सुरक्षित जीवनका लागि अवलम्बन गर्नुपर्ने न्यूनतम आचरण गर्ने छन्।
- ◆ दैनिक जीवनमा प्रयोग हुने तथा शैक्षिक प्रयोजनका लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको अधिकतम प्रयोग गर्ने छन्।

५. आधारभूत तहको पाठ्यक्रम ढाँचा

(क) कक्षा १ देखि ३

क्र.स.	विषय	पाठ्यघण्टा	वार्षिक कार्यघण्टा
१	भाषिक सिप विकास सम्बन्धी क्रियाकलाप (नेपाली)	५	१६०
२	भाषिक सिप विकास सम्बन्धी क्रियाकलाप (अङ्ग्रेजी)	४	१२८
३	गणितीय सिप विकास सम्बन्धी क्रियाकलाप (गणित)	४	१२८
४	विज्ञान, स्वास्थ्य र शारीरिक शिक्षा, सामाजिक अध्ययन, चारित्रिक विकास तथा सिर्जनात्मक कला सम्बन्धी क्रियाकलाप (सेरोफरो)	८	२५६
५	मातृभाषिक सिप/स्थानीय विषयवस्तु सम्बन्धी क्रियाकलाप	५	१६०
	जम्मा	२६	८३२

(ख) कक्षा ४ र ५

क्र स.	विषय	पाठ्यघण्टा	वार्षिक कार्यघण्टा
१	नेपाली	५	१६०
२	अङ्ग्रेजी	५	१६०
३	गणित	५	१६०
४	विज्ञान तथा प्रविधि	५	१६०
५	सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा	५	१६०
६	स्वास्थ्य, शारीरिक तथा सिर्जनात्मक कला	३	९६
७	मातृभाषा/स्थानीय विषय	४	१२८
	जम्मा	३२	१०२४

(ग) कक्षा ६ देखि ८

क्र स.	विषय	पाठ्यघण्टा	वार्षिक कार्यघण्टा
१	नेपाली	५	१६०
२	अङ्ग्रेजी	५	१६०
३	गणित	५	१६०
४	विज्ञान तथा प्रविधि	५	१६०
५	सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा	५	१६०
६	स्वास्थ्य तथा शारीरिक शिक्षा (सिर्जनात्मक कला)	३	९६
७	मातृभाषा/स्थानीय विषय/संस्कृत	४	१२८
	जम्मा	३२	१०२४

६. स्थानीय पाठ्यक्रम (कक्षा ६-८) को विषयक्षेत्रगत पाठ्यभार वितरण

क्रसं	क्षेत्र	वार्षिक कार्यघण्टा
अनिवार्य खण्ड		
१.	नगर परिचय	२५
२.	पर्यटन	२५
३.	जीवनोपयोगी सिप	१८
ऐच्छिक खण्ड (कुनै २)		
४	स्मार्ट पोखरा र प्रविधि	३०
५.	उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय	३०
६.	कृषि	३०
	जम्मा	१२८

७. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

८

क्र. सं.	विषय थेट्र	कक्षा ६	कक्षा ७	अनिवार्य खण्ड	कक्षा ८
१.	महानगर परिचय	१. वडा कार्यालयको परिचय, त्वाहँबाट प्राप्त गर्न सकिने सेवाको जानकारी लिन र दिन, २. नगरभित्रका प्रमुख व्यापारिक केन्द्र, प्रदर्शनी केन्द्र, खेल मैदान, चिडियाघर आदिको जानकारी लिन र दिन, ३. खानेपानी, टेलिफोन, इन्टरनेट, विद्युत जस्ता सेवाप्रदायक संस्थाको जानकारी लिन र दिन,	१. वडा कार्यालयबाट प्राप्त गर्न सकिने सेवा प्रक्रियाको बारेमा बताउन, २. नगरभित्रका बैंक, वित्तीय संस्था र तिनले प्रदान गर्ने सेवाको जानकारी लिन र दिन, ३. नगरभित्रका शैक्षिक संस्थाको बारेमा सङ्खिस जानकारी लिन र दिन, ४. नगर भित्रका सुरक्षा निकायको बारेमा छोटो परिचय दिन,	१. पञ्जीकरण प्रक्रियाको बारेमा बताउन, २. स्थानीय तहको चुनावी प्रक्रियाका बारेमा बताउन, ३. नगरभित्रका शैक्षिक संस्थाको बारेमा सङ्खिस जानकारी लिन र दिन, ४. नगर भित्रका सुरक्षा निकायको बारेमा छोटो परिचय दिन,	१. पञ्जीकरण प्रक्रियाको बारेमा बताउन, २. स्थानीय तहको चुनावी प्रक्रियाका बारेमा बताउन, ३. नगरभित्रका शैक्षिक संस्थाको बारेमा सङ्खिस जानकारी लिन र दिन, ४. नगर भित्रका सुरक्षा निकायको बारेमा छोटो परिचय दिन,
२.	पर्यटन	१. पोखराको पर्यटन व्यवसायको परिचय दिन र महत्व बताउन, २. प्राकृतिक, ऐतिहासिक, धार्मिक स्थलको सूचीकरण गर्न, ३. पोखरा एक पर्यटकीय व्यावसायिक केन्द्र हुनको कारण बताउन,	१. पथर्प्रदेशका कार्य बताउन, २. साहस्रिक खेलको पर्यटकीय महत्व बताउन, ३. पर्यटन व्यवसायका लागि चाहिने स्थानीय र अन्तर्राष्ट्रिय आतिथ्यतका अभ्यासहरू अवलोकन गर्न, ४. सम्भावित पर्यटकीय स्थलहरूको पहिचान गर्न,	१. पोखरा अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा एक पर्यटकीय सहरको रूपमा चिनिने आधारहरू बताउन, २. पर्यटन व्यवसायको लागि आवश्यक प्रमुख पूर्विधारहरू बताउन, ३. पर्यटन प्रवर्धनमा पालिकाले बेल्नुपर्ने भूमिका बताउन, ४. घरबास(Homestay)को महत्व तथा यसले आर्थिक र सामाजिक जीवनमा पर्ने प्रभावको बारेमा बताउन,	१. पोखरा अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा एक पर्यटकीय सहरको रूपमा चिनिने आधारहरू बताउन, २. पर्यटन व्यवसायको लागि आवश्यक प्रमुख पूर्विधारहरू बताउन, ३. पर्यटन प्रवर्धनमा पालिकाले बेल्नुपर्ने भूमिका बताउन, ४. घरबास(Homestay)को महत्व तथा यसले आर्थिक र सामाजिक जीवनमा पर्ने प्रभावको बारेमा बताउन,

३. जीवनोपयोगी सिप	<p>१. चरित्र निर्माणका आधारहरू बताउन</p> <p>२. नैतिक विकासमा सहयोग पुर्याउने स्थानीय अभ्यासहरूलाई निरन्तरता दिन,</p> <p>३. परम्परागत र आधुनिक प्रविधिको अन्तरसम्बन्ध बताई तिनको सदृश्योग गर्न,</p> <p>४. सामाजिक समस्या विकृति समाधानका कार्यमा प्रभावकारी सञ्चारमार्फत जनचेतना अभिवृद्धि गर्न,</p>
४.	<p>१. चरित्र निर्माणका आधारहरू बताउन</p> <p>२. नैतिक विकासमा सहयोग पुर्याउने स्थानीय सामाजिक अभ्यास प्रदर्शन गर्न,</p> <p>२. नैतिक विकासमा सहयोग पुर्याउने स्थानीय समाजमा भएका असल अभ्यासहरूलाई निरन्तरता दिन,</p> <p>३. स्थानीय समाजमा भएका असल अभ्यासहरूलाई निरन्तरता दिन,</p> <p>३. स्थानीय जान र प्रविधिको महत्त्व बताउन र त्यसको खोजी गरी प्रयोग गर्न,</p> <p>४. सामाजिक समस्या विकृति समाधानका कार्यमा प्रभावकारी सञ्चारमार्फत जनचेतना अभिवृद्धि गर्न,</p> <p>४. सामाजिक समस्या तथा विकृतिहरूको पहिचान गरी उपयुक्त निर्णय लिन र दिन,</p>

एक्चिक्क खण्ड (कुनै २)	
x. स्मार्ट पोखरा र प्रविधि	<p>१. स्मार्ट सहरको परिचय दिन,</p> <p>२. स्मार्ट सहर हुनका लागि चाहिने आधारहरू बताउन,</p> <p>३. ईनिक कार्य सम्पादनमा प्रयोग हुने विद्युतीय सेवाहरूको उपयोगिता बताउन,</p> <p>४. Home Automation मा प्रयोग हुने Device तथा Digital Device को सूची तथार गर्ने र तिनीहरूको परिचय दिन,</p> <p>५. भव्यअल कम्प्युनेट्सको परिचय दिई यसमा प्रयोग हुने एस्सको परिचय दिई दिन,</p> <p>६. स्मार्ट सहरको परिचय दिन,</p> <p>७. सडक तथा हवाइ याताथात (Transportation Systems) मा प्रयोग हुने प्रविधिको बारेमा बताउन,</p> <p>८. सार्वजनिक सेवाका क्षेत्रमा प्रयोग भएका विद्युतीय प्रविधिको अवलोकन गरी त्यसको सूची बनाउन,</p> <p>९. Office Automation मा प्रयोग हुने Devices को सूची बनाई सामान्य परिचय दिन,</p> <p>१०. GPS र गुणल कलासङ्गमको परिचय दिई प्रयोग गर्न,</p> <p>११. स्मार्ट सहरमा Security Camera को पूर्वाधारको सङ्गीक्षण वर्णन गर्न,</p> <p>१२. सडक तथा हवाइ याताथात (Transportation Systems) मा प्रयोग हुने प्रविधिको बारेमा बताउन,</p> <p>१३. सार्वजनिक सेवाका क्षेत्रमा प्रयोग भएका विद्युतीय प्रविधिको अवलोकन गरी सावधानीका बारेमा बताउन</p> <p>१४. Digital Wallet, Online shopping तथा Cashless भुक्तानीको परिचय, यिनीहरूसँग सम्बन्धित वर्तमान प्रविधिहरू, यिनीहरूको प्रयोगले हुने जोखिम, फाइदा र बेफाइदाका बारेमा भन्न,</p> <p>१५. एजुल्लगको परिचय दिन, एजुल्लगमा आप्नो छलग बनाउन प्रयोग गर्न</p>

५.	उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय	<p>१. घेरेलु उद्योगको परिचय र महत्व बताउन,</p> <p>२. व्यापार र व्यवसायको परिचय दिन,</p> <p>३. आफू बसेबास गरेको क्षेत्रमा सञ्चालनमा रहेका व्यवसायहरूको सूची तथार गर्न,</p> <p>४. व्यावसायिक र निर्वाहमुख्यी आर्थिक क्रियाकलापको भिन्नता बताउन</p> <p>५. आफ्नो परिवारको आमदानी खर्चको विवरण तथार गर्न,</p> <p>६. बैंक तथा वित्तीय संस्थाको परिचय दिन,</p>	<p>१. उद्योगका लागि आवश्यक पर्ने पूर्वाधारहरू बताउन,</p> <p>२. साना तथा मझौला उद्योगको परिचय दिन,</p> <p>३. उद्योग सञ्चालनका चुनौतीहरू बताउन,</p> <p>४. उत्पादन र बजारीकरणको अन्तर सम्बन्ध बताउन,</p> <p>५. व्यवस्थापनको परिचय दिई व्यापारिक योजनाको खाका तथार गर्न,</p> <p>६. व्यावसायिक गुण तथा सीपहरू बताइ सिपको अभ्यास गर्न,</p>
----	----------------------------	---	--

६.	कृषि	<p>१. स्थानीय फलफूल, तरकारी १ अन्नबालीको मूची तयार गर्न,</p> <p>२. स्थानीय अन्नबालीको पहिचान गरी लगाउने समय, तरिका बताउन १ काममा सहभागी हुन्,</p> <p>३. स्थानीय पशुपक्षीयालनको महत्व तथा खरिद बिक्रीका लागि बाजार पहिचान गर्न,</p> <p>४. आफ्नो क्षेत्रमा रहेका स्थानीय स्तरका कृषक समूहको पहिचान तथा खोजी गर्न,</p>	<p>१. स्थानीय फलफूल तरकारी १ अन्नबालीमा लाने रोगको सूची तयार गर्न,</p> <p>२. स्थानीय स्तरमा पालिने पशुपक्षीमा लाने रोगको सूची तयार गर्न,</p> <p>३. स्थानीय स्तरका कृषक समूहमा आवद्ध हुँदा हुने फाइदाहरू बताउन ,</p> <p>४. विद्यालय हाताभित्र कोरेसाबाटी १ फलफूल बाँचा निर्माण गरी सेढान्तिक १ व्यवहारिक जान हासिल गर्न,</p>	<p>१. स्थानीय फलफूल अन्नबाली तथा तरकारीमा लाने रोगको उपचारका विधि बताउन,</p> <p>२. स्थानीय पशुपक्षीमा लाने रोगको उपचारका विधि बताउन,</p> <p>३.नाराभित्र रहेका कृषि सेवाप्रदायक कार्यालयहरूको पहिचान गरी त्यहाँबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधाहरूको सूची तयार गर्न,</p> <p>४. स्थानीय कृषि उत्पादनको आर्थिक, सामाजिक १ स्वास्थ्य सम्बन्धी महत्व बताउन,</p>
----	------	---	---	--

c. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम

अनिवार्य खण्ड

क्र सं	विषयक्षेत्र	कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
?	महानगर परिचय	आफू बसेको बडा कार्यालयको अवस्थिति, सेवाका प्रकारहरू व्यापारिक केन्द्रहरू जस्तै: महेन्द्रपुल, पृथ्वीचोक, विरोटा, बगर, अर्धौ, शिसुना, गणगाँडा प्रदर्शनी केन्द्रहरू; पोखरा प्रदर्शनी केन्द्र, लेखनाथ प्रदर्शनी केन्द्र, खेलमैदानहरू पेखरा रड्गशाला, दुडिखेल, मालेपाटन क्रिकेट मैदान, भाङ्डारठिक खेलमैदान, चिडियाघर, पञ्चधैया खानेपानी, टेलिफोन, इन्टरनेट, विद्युत जस्ता सेवाप्रदायक स्थल तथा साधन	बडापत्रबाट बडासेवा जानकारी प्राप्त गर्ने वडासेवा सच्ची विभिन्न सिफारिस (नागरिकता, मतदाता नामावली, पासपोर्ट, चारकिल्ला) सम्पति कर तथा अन्य करहरू, टोल संस्थाहरू गठन तथा सेवाहरू, योजना तर्जुमा बैंक, वित्तीय संस्थाहरू तिनले प्रदान गर्ने वा महानगरको वेबसाइट, विभिन्न महाशाखा केन्द्रीय, उद्दिष्ट नामाभिका सरकारी (शिक्षा, स्वास्थ्य, अन्य) नामाभिका सरकारी संस्था GO, गैरसकारी संस्था NGO तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था INGO विवाहलगायतका दर्ता प्रक्रिया स्थानीय तहको चुनाव, (उमेदवाराको योग्यता, कार्यकाल, अधिकार, अन्य) योजना निर्माणको प्रक्रिया, ढाँचा, प्रक्रिया, उदाहरणहरू विभिन्न विश्वविद्यालयका क्रमाधारी संस्थाहरू, अध्यापन हुने विषय, योग्यता आदि महानगरभित्रिका विभिन्न सुरक्षा निकायहरू (प्रहरी, सेना, सशस्त्र प्रहरी, ट्राफिक प्रहरी, नगर प्रहरी) स्थल, हवाई तथा जल यातायात (लामो दूरीका गन्तव्य, बस पार्क, नारबस, ट्याक्सी, डुड्गा, जहाज, क्षेत्रीय विमानस्थल)	पञ्जीकरण (जन्म, मृत्यु, बसाँसराइ, विवाहलगायतका दर्ता प्रक्रिया) स्थानीय तहको चुनाव, (उमेदवाराको योग्यता, कार्यकाल, अधिकार, अन्य) योजना निर्माणको प्रक्रिया, ढाँचा, प्रक्रिया, उदाहरणहरू विभिन्न विश्वविद्यालयका क्रमाधारी संस्थाहरू, अध्यापन हुने विषय, योग्यता आदि महानगरभित्रिका विभिन्न सुरक्षा निकायहरू (प्रहरी, सेना, सशस्त्र प्रहरी, ट्राफिक प्रहरी, नगर प्रहरी) स्थल, हवाई तथा जल यातायात (लामो दूरीका गन्तव्य, बस पार्क, नारबस, ट्याक्सी, डुड्गा, जहाज, क्षेत्रीय विमानस्थल)

२	पर्यटन	<p>पर्यटन र पर्यटकको पारिचय,</p> <p>महानगरमा पर्यटकीय महत्व,</p> <p>महानगरका प्राकृतिक स्थलहरूः फेवा,</p> <p>देवगनास, रुपा, महेन्द्र गुफा ऐतिहासिक</p> <p>राधार्मिक स्थलहरूः काल्पकीकोट,</p> <p>विन्ध्यवासिनी, तालबाराही आदिको</p> <p>पर्यटकीय र महत्व, पर्यटकबाट हुन सक्ने</p> <p>फोहोरमैला व्यवस्थापन र सरसफाई ।</p>	<p>पथप्रदर्शकका कार्य, पर्यटकका प्रकार,</p> <p>साहसिक खेलः घारागलाइडिङ, बोटिङ,</p> <p>बज्जिजम्प, जिपफ्लाइडको पर्यटकीय महत्व,</p> <p>पर्यटकलाई प्रदान गर्न सेवाहरू : Guide,</p> <p>सुरक्षा, यात्रातको पहुँच, सहिलियत</p> <p>१ गुणस्तरयुक्त खाना) नयाँ पर्यटकीय</p> <p>स्थलहरूको खोजी, पहिचान र भूमिका ।</p> <p>पोखरा विश्वको एक पर्यटकीय गन्तव्य</p> <p>हुनाको कारण, ग्रामीण पर्यटन र पर्यटन व्यवसाय, महानगरमा पर्यटनको सम्भावना,</p> <p>पर्यटनबाट देखापेका समस्या र समाधानका उपायहरू, पर्यटन व्यवसाय विकासका लागि महानगरले खेल्नुपर्ने भूमिका जस्तै</p> <p>: सुचना पाठी नक्सा सरसफाई सडकबत्ती सुरक्षा सडक तथा हवाइ यात्रायात होटल रेस्टरेन्ट मनोजन स्थल वा पार्क हाइकिङ ट्रेकिङ मार्ग आदिको सुनिश्चितता, पोखराका प्रमुख गन्तव्य स्थलहरू जस्तै : फेवाताल, वेगानामताल, रुपाताल, सगाडकोट कास्कीकोट, काहुङ्गरहरा, पञ्चासे, चमोराफा, गुम्श्वर महादेव, पाताले छाँगो, बौद्ध गुम्बा, विन्ध्यवासिनी, तालबाराही, भद्रकाली, शीतलादेवी, पुन्दीकोट महादेव मन्दिर आदि । घरबासले आर्थिक तथा सामाजिक जीवनमा परेको सकारात्मक प्रभावका उदाहरणहरू</p>
---	--------	--	--

३	जीवनोपयोगी सिप	<p>दैर्घ्य, स्वावलम्बी, सम्मान, माया, अनुशासन, भावना र विचारको कदर, संवेग नियन्त्रण नेतिकता कायम गर्ने स्थानीय अभ्यासहरू मान्यजनप्रतिको आदर सत्कार, सानाप्रति माया, सहयोगी र पारिवारिक असल सिकाइ (परिवार) स्थानीय स्तरमा प्रयोगमा आएका निम्न लिखित प्रविधिहरूको समान्य परिचय र महत्व आरन, तुइन ढिकी, जातो, घडु आदि सूचना १ प्रविधिको सुरक्षित प्रयोग, सूचनाको सोतको रूपमा कम्प्युटर, टेलिफोन, मोबाइल १ विनको प्रयोग बाल यौन दुष्यवहार, यौन दराचार, दुर्घटन, बालश्रम, छुवाछुत, बालविवाह, लैड्गिक विभेद, सञ्चार सिपको प्रयोग</p>	<p>चारित्र विकासका आधारहरू : सचेतना, स्वावलम्बाङ्गाम, स्वामूल्यवस्थापन, स्वामूल्याङ्गकन तथा सामाजिक उत्तराधियत्व बोध, नेतिक विकासमा सहयोग पुर्याउने अस्त्रको सम्मान, दुःख सुखमा सहभागिता १ सहयोगको भावनाको विकास (छारछिमेक), दैनिक प्रयोगका उपकरणको सुरक्षित प्रयोग, नेतिक अनुभवहरूको साझेदारी, स्थानीय जान १ प्रविधिको महत्व, एटिएम फोटो, प्लाकस, स्क्यानिङ, मल्टिमिडिया भिडियोमैलको प्रयोग सूचना तथा प्रविधि प्रयोगमा आचारसंहिताको जानकारी आचार संहिताको परिपालनाअभानो जीवनसुरक्षाका इन्टरनेट, सामाजिक विकृतिहरू आदानप्रदान गर्ने सामाजिक विकृतिहरू लागि सावधानीका उपायहरू अवलम्बन आदानप्रदान गर्न बालयोन दुष्यवहार, यौन दराचार, दुर्घटन, बालश्रम, छुवाछुत, बाल विवाह, लैड्गिक लैड्गिक विभेद सामाजिक नियमको पालना, स्थानीय घरवासले पर्यटकलाई गर्ने आतिथ्यसत्कारका अभ्यासहरू, प्रभावकारी सूचना १ निर्णयमार्फत ईझगाडा व्यवस्थापन ।</p>
---	----------------	--	--

ऐच्छिक खण्ड (कनै दई)	
४	<p>स्मार्ट पोखरा र प्रबिधि</p> <p>स्मार्ट सहरको परिचय , स्मार्ट सहरका आधारहरू सेवाप्रदायक संस्थाहरूमा प्रयोग हुने विद्युतीय सामग्रीहरूको मूर्ची (जस्तै: कम्प्युटर, प्रिन्टर, स्क्यानर, बैन्डर मेसिनहरू (ATM, MCR etc.) फाराक्स सेवा, इमेल सेवा आदिको परिचय, स्मार्ट सहरको वर्गीकरण र तुलना, स्मार्ट सहरका लागि आवश्यक पूर्वाधारहरू जस्तै: इन्सरेन्ट ATM Card, eBanking etc. स्मार्ट सहर हुनका लागि चाहिने अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा स्वीकीर गरिएका तरूनतम अथाहरूको तुलनामा पोखरा स्थिति अव्ययन, घरमा प्रयोग हुने स्वच्छालित साधनहरू (जस्तै: कपडा धूने मेसिन, भाँडा धूने मेसिन, खना बनाउने आधुनिक चुल्होका प्रकारहरू) को परिचय घरायसी स्मार्ट साधनहरू (स्मार्ट भी, स्मार्ट घडी, स्मार्ट फोन, स्मार्ट बत्ती, स्मार्ट ढोका लक आदि स्थानीय बजारमा उपलब्ध हुने ८/१० ओटा स्मार्ट सामग्रीहरू) को परिचय , भर्तुअल कल्पनेनको परिचय यसको सामाजिक सञ्जालका Apps को परिचय र प्रयोग</p> <p>कार्यालयमा प्रयोग हुने स्वचालित साधनहरू (Office Automation Devices) को परिचय, Office Automation सामग्रीहरू: कम्प्युटर (डेस्कटप, ल्यापटप, ट्रायाव) को परिचय, प्रिन्टर (इम्प्राक्टर र नन इन्प्याक्ट), तिनीहरूको प्रकार र फरक फरक प्रयोगको अवस्था, स्थानान्, फोटोकपी मेसिन र फ्याक्स मेसिनको परिचय र प्रयोग, अफिस अटोमेसन प्रयोगको क्षेत्रहरूको पहिचान (जस्तै: तथ्याङ्क प्रशोधन, बजेटिङ, पोर्टफूल, कामदार व्यवस्थापन, दाखिला, भुक्तानी, सञ्चार आदि), अफिस अटोमेसनमा सफ्टवेयर र हार्डवेयरको भूमिका, २१ औं शताब्दीमा अफिस अटोमेसनको महत्त्व, यातायात प्रणालीमा प्रविधिको प्रयोग र महत्त्व, सडक यातायातमा मेसिन, भाँडा धूने मेसिन, खना बनाउने आधुनिक चुल्होका प्रकारहरू) को परिचय घरायसी स्मार्ट साधनहरू (स्मार्ट भी, स्मार्ट घडी, स्मार्ट फोन, स्मार्ट बत्ती, स्मार्ट ढोका लक आदि स्थानीय बजारमा उपलब्ध हुने ८/१० ओटा स्मार्ट सामग्रीहरू) को परिचय , भर्तुअल कल्पनेनको परिचय यसको सामाजिक सञ्जाल गर्ने विधि, सामग्री अपलोड र सेवर गर्ने तरीका</p> <p>अधिल्लो कक्षामा उल्लेख गरिएका अफिस अटोमेसनका सामग्रीहरू मध्ये बैंकिङ क्षेत्रका सामग्रीको पुनर्वृत्ति, ATM Machine, MICR check scanner, Cash Counting Machine (Banknote Counter or Bill Counter) आदिको परिचय, आवश्यकता १ प्रयोग eBanking को परिचय, प्रकार, जोखिम र सावधानी, Mobile Banking, Internet Banking को परिचय Digital Wallet को परिचय, उदाहणहरू, प्रयोग, फाइदा, जोखिम १ सावधानी, अनलाइन किनमेलको अवधारणा, परिचय, फाइदा, बेफाइदा तथा सम्पादित कसुरहरू (Possible Frauds) , नादाहित भुक्तानी (Cashless Payment) को परिचय १ यसमा प्रयोग हुने निन प्रतिधिहरूको सङ्केतिक जानकारी, Digital wallets (names only), Debit & Credit cards, tap to pay enable cards, QR (Quick Response) Code, NFC (Near Field Communication) tag आदि, सुरक्षा क्षमामेरा (CCTV र IP Camera) को परिचय, सुरक्षा र अनुशासनमा यसको महत्त्व, पोखरा महानगरभित्र प्रयोग गर्ने आवश्यक वैदिकहरूको परिचयान, DVR (Digital Video Recorder) र NVR (Network Video Recorder) को परिचय १ भण्डारण प्रक्रिया (Storing Process) को जानकारी, एजुलगाको परिचय, एजुलगामा आपामो ब्लग बनाउने विधि, सामग्री अपलोड १ सेवर गर्ने तरीका</p>

५	उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय	<p>उद्योगको वार्तिकण : ठुला, साना, लघु, घेरेलु, उद्योग सञ्चालनका पूर्वाधार यातायात, मञ्चार, विद्युत, मानव संसाधन, कच्चा पदार्थ, उत्पादन, उत्पादन प्रक्रिया, भण्डारण र बजारीकरणको परिचय र प्रक्रिया, व्यापारको महत्त्व, उद्योग र व्यापारको अन्तर सम्बन्ध, स्थानीय स्तरमा सञ्चालन गरिने व्यापार, राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार व्यवसायक क्रिसमहरू व्यवसाय सञ्चालन गर्दा हुने फाइदाहरूः रोजगारी, आयआर्जन, आवश्यकताको आयतनस्तरमा सुधार आदि बैंक खाताको जीवनस्तरमा सुधार आदि बैंक खाताको परिचय, प्रकार, र बैंक बाट करेबार गर्दा हुने फाइदा बचतको परिचय</p>	<p>उद्योगको वार्तिकण : ठुला, साना, लघु, घेरेलु, उद्योग सञ्चालनका पूर्वाधार यातायात, मञ्चार, विद्युत, मानव संसाधन, कच्चा पदार्थ, उत्पादन, उत्पादन प्रक्रिया, भण्डारण र बजारीकरणको परिचय र प्रक्रिया, व्यापारको महत्त्व, उद्योग (खाका) : शीर्षक , स्थान, उत्पादित वस्तु, बजार , लगानी, पुँजी, आदि, उत्पादन योजना , लगानी पुँजी, अनुमानित उत्पादन योजना, लगानी पुँजी, अनुमानित आमदानी, व्यावसायिक गुणहरू : स्पष्टता, शुद्धता, पूर्ण निर्णय, क्षमता, इमान्दारिता आदि आमदानी, खर्च र नाफा नोक्सानको विस्तृत व्यावसायिक योजनाको अर्थ, परिभाषा र परिचय व्यावसायिक योजना निर्माणको खाका, व्यावसाय छोट गर्दा द्व्यान दिनुपर्ने कुराहरू, सिप विकासको लागि तालिमप्रदायक संस्थाहरू बैंक तथा निर्तीय संस्थाबाट प्राप गर्न सकिने सेवा तथा सुविधाहरू</p>
---	-------------------------------	--	---

६	कृषि	<p>स्थानीय क्षेत्रमा हुने/गर्दै आएका खेती (कोसी खेती, आलु खेती, च्याउ, काक्रा, कुरिलो, जडिभुटी खेती र प्रशोधन, धान, मके, कोदो, गहुँ, कागती, सुन्तला, केंग, पुष्ट उत्पादन बारेमा जानकारी, मौसम अनुसारका हिउँदे, वार्षी, बेमोसमी आदि, कलमी गरेर, बिरुवा सारेर, सिर्झे बिउ गोपे, आर्थिकस्तर मञ्जुरहुने, स्थानीय स्तरमा उत्पादन र खपत हुन्, पशुपक्षीपालन तथा कृषि समूह, गाइभेसी पालन, कृषि सञ्जाल आदि।</p>	<p>फलफूल, तरकारी तथा अन्नमा लान्ने रोगाको परिचय, (फेद कटुवा, रातो कमिला, किरा, फैजी किरा, झुसिल्कीरा, धान पात बेरुवा, कागे किरा आदि, पशु तथा लान्ने रोगको परिचय, (लम्पी स्किन, किर्ना, शुनेलो (मास्टाइरिस), डाङिने, खोरेत, माहोला, बर्डफलु, गर्नी खेत, पेट फुल्ने वा घोरेत, माहोला, बर्डफलु, गर्नी खेत, पेट फुल्ने वा घोरेत, माहोला, बर्डफलु, गर्नी खेत, एच नाईन आदि, सामूहिक भावनाको विकास, आर्थिक स्तर वृद्धि, उत्पादन तथा वितरणमा सहज आदि। विद्यार्थीको समूह विभाजन गरी करेसबारी र फलफूल बाँचा निर्माण।</p>	<p>फलफूल, तरकारी तथा अन्नमा लान्ने रोगाको परिचय, (फेद कटुवा, रातो कमिला, खुम्रे, रिठै किरा, फैजी किरा, झुसिल्कीरा, धान पात बेरुवा, कागे किरा आदि, पशु तथा पक्षीमा लान्ने रोगको परिचय, (लम्पी स्किन, घोरेत, माहोला, बर्डफलु, गर्नी खेत, पेट फुल्ने वा घोरेत, माहोला, बर्डफलु, गर्नी खेत, पेट फुल्ने वा घोरेत, माहोला, बर्डफलु, गर्नी खेत, एच नाईन आदि, सामूहिक भावनाको विकास, आर्थिक स्तर वृद्धि, उत्पादन तथा वितरणमा सहज आदि। विद्यार्थीको समूह विभाजन गरी करेसबारी र फलफूल बाँचा निर्माण।</p>
---	------	--	--	--

९. कक्षागत विषय विस्तृतीकरण

कक्षा ६:

क्र. सं.	विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ समग्री सहजीकरण क्रियाकलाप	सिकाइ समग्री मूल्याङ्कन	सिकाइ मूल्याङ्कन	वार्षिक कार्यधारा
अनिवार्य खण्ड							
१.	महानगर परिचय	१. वडा कार्यालयको परिचय, त्यहाँबाट प्राप्त गर्न सकिने सेवाको जानकारी लिन १ दिन,	आफू बसेको वडा कार्यालयको अवस्थिति, सेवाका प्रकारहरू, व्यापारिक केन्द्रहरू जस्तै: महेन्द्रपुल, पृथ्वीचोक, विरोटा, बाग, अर्धैँ, शिमुवा, गगनगाँडा	प्रश्नोत्तर, नारको छलफल, अवलोकन, शैक्षिक भ्रमण, प्रदर्शनी केन्द्रहरू : पोखरा प्रदर्शनी केन्द्र, लेखनाथ प्रदर्शनी केन्द्र खेलमैदानहरू : पोखरा रड्नशाला, टैक्किखेल, मालेपाटन क्रिकेट मैदान, भाडारडिक खेलमैदान, चिडियाघर पचमैया, खानेपानी, टेलिफोन, इटरनेट, विद्युतजस्ता सेवाप्रदायकहरू	पम्पलट, नारको नक्सा, वृत्तचित्र ज्ञान, महानगरबाट प्रकाशित विभिन्न बुलीटिन, श्रव्यदृश्य सामग्री	प्रश्नोत्तर, नक्सा पहिचान, लिखित क्रियाकलाप, परियोजना कार्य	२५
२.	नाराधितका प्रमुख व्यापारिक केन्द्र, प्रदर्शनी केन्द्र, खेलमैदान, चिडियाघर आदिको जानकारी लिन १ दिन,	३. खानेपानी, टेलिफोन, सेवाप्रदायक संस्थाको जानकारी लिन १ दिन,					

२.	पर्यटन	१. पोखराको पर्यटन व्यवसायको परिचय र महत्त्व बताउन, २. प्राकृतिक, ऐतिहासिक, धार्मिक स्थलको सूचीकरण गर्ने, ३. पोखरा एक पर्यटकीय व्यावसायिक केन्द्र हुनाको कारण बताउन,	पर्यटन र पर्यटकको परिचय, महानगरमा पर्यटकीय महत्त्व, महानगरका प्राकृतिक स्थलहरू: फेवाताल, बोगानसताल, रुपाताल, महेन्द्रगुफा ऐतिहासिक र धार्मिक स्थलहरू: कास्कीकोट, विन्ध्यवासिनी, तालबाराही आदिको परिचय र महत्त्व, पर्यटकबाट हुन सबने कोहेरमैला व्यावस्थापन र सरसफाइ।	प्रश्नोत्तर, छलफल, परियोजना, क्षेत्रभ्रमण, कक्षाकार्य	प्रश्नोत्तर, कक्षाकार्य, व्यवहार, अवलोकन, परियोजना कार्य	२५
३.	जीवनोपयोगी स्पि	१. चरित निर्माणको आवधारणा र प्रभाव पर्ने तत्वहरू बताउन, २. मर्यादित सामाजिक व्यवहार प्रदर्शन गर्ने, ३. स्थानीय स्तरमा प्रयोगमा आएका परिचय र महत्त्व बताउन, ४. सामाजिक समस्या तथा विकृतिहरूको सूची तयार गर्ने,	धैर्य, स्थावरतन्त्री, सम्मान, मात्या, अनुशासन, भावना र विचारको कदम, संवेदन, नियन्त्रण, नैतिकता काथम गर्ने स्थानीय अस्थासहरू कार्य आदर सत्कार, सानाप्रति माथा, सहयोगी र पारिवारिक असल सिकाइ मस्तिष्क (परिवार) स्थानीय स्तरमा प्रयोगमा आएका मन्थन, निम्न लिखित प्रविधिहरूको सामान्य परिचय र महत्त्व आएन, तुझ्न ढिकी, जाँतो, घड्ह आदि, सूचना र प्रविधिको सुरक्षित प्रयोग, सूचनाको नाटकीकरण सेताको रूपमा कम्प्युटर, टेलिफोन, मोबाइल र चिनको प्रयोग बाल यैन दुर्भवहार, यैन दुर्घार, दुर्घासन, बालशम, डुचाङ्गु, बालविवाह, लैड्जिक विभेद, सञ्चार सिपको प्रयोग।	प्रश्नोत्तर, छलफल, सम्मङ्गी, त्युज प्रिन्ट कम्प्युटर, पोस्टर, चार्ट, श्रव्यदृश्य घटना विवरण, वृत्तचित्र, चलचित्र आदि।	प्रश्नोत्तर, कक्षाकार्य, परियोजना, कार्य, व्यवहार, अवलोकन, सहभागिता, परियोजना कार्य, प्रश्नोत्तर, कक्षाकार्य	२८

x.	स्मार्ट पोखरा १ प्रविधि	१. स्मार्ट सहरको परिचय दिन, स्मार्ट सहरको परिचय , स्मार्ट सहरका आधारहरू सेवाप्रदायक संस्थाहरूमा प्रयोग हुने विद्युतीय सामग्रीहरूको सूची (जस्तै: कम्प्युटर, प्रिन्टर, स्क्यानर, भेण्डर मेसिनहरू (ATM, MCR etc.) प्रयोग सेवा, इमेल सेवा आदिको परिचय, स्मार्ट सहरको वर्गीकरण १ तुलना, स्मार्ट सहरका लागि आवश्यक पूर्वाधारहरू जस्तै: इन्टरनेट ATM Card, eBanking etc. स्मार्ट सहर हुनका लागि चाहिने अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा सूचीकार गरिएका न्यूनतम आधारहरूको तुलनामा पोखराको स्थिति अध्ययन घरमा प्रयोग हुने स्वचालित साधनहरू (जस्तै कपडा धूने मेसिन, भाँडा धूने मेसिन, खाना बनाउने आधुनिक उत्क्रोका प्रकारहरू) को परिचय घरायसी स्मार्ट साधनहरू (स्मार्ट टी.भी, स्मार्ट घडी, स्मार्ट फोन, स्मार्ट बत्ती, स्मार्ट ढोका लक आदि स्थानीय बजारमा उपलब्ध हुने ८/१० ओटा स्मार्ट सामग्रीहरू)को परिचय ,भवित्वल कम्फरेस्टको परिचय यसको सामाजिक सञ्जालका Apps को परिचय र प्रयोग	श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू पोखराको वृत्तचित्र Automation का साधनहरू आदिको श्रव्यदृश्य सामग्रीहरूको चार्टहरू तथा भिडियोहरू अनलाइन सामग्रीहरू चार्ट / पोस्टर, मेटाकार्ड, चित्र तथा तस्क्रिव / कट आउट, विद्युतीय श्रव्यदृश्य सामग्री, नमुना तथा वास्तविक वस्तु, लेख रचना आदि।	प्रश्नोत्तर, बँदा लेखन, सूची तथा गर्ने, प्रयोगात्मक कार्यको नतिजा विश्लेषण, अवलोकन, परियोजना कार्य	१८
	२. स्मार्ट सहर हुनका लागि चाहिने आधारहरू बताउन,	३ दैनिक कार्य सम्पादनमा प्रयोग हुने विद्युतीय सेवाहरूको उपयोगिता बताउन,	४. Home Automation मा प्रयोग हुने Device तथा Digital Device को सूची तथा गर्ने १ तिनीहरूको परिचय दिन, ५. भवित्वल कम्फरेस्टको परिचय दिई यसमा प्रयोग हुने एस्सको परिचय दिन,	आधुनिक सहरहरू, साधनहरू, सामग्रीहरूको चार्टहरू तथा भिडियोहरू अनलाइन सामग्रीहरू चार्ट / पोस्टर, मेटाकार्ड, चित्र तथा तस्क्रिव / कट आउट, विद्युतीय श्रव्यदृश्य सामग्री, नमुना तथा वास्तविक वस्तु, लेख रचना आदि।	

५.	उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय	१. घेरेलु उद्योगको परिचय र उद्योग ए औद्योगिक क्षेत्रको अर्थ र प्रश्नेतर, महत्व बताउन, परिभाषा, उदाहरण, घेरेलु उद्योगको अर्थ छलफल, परिभाषा उदाहरण, घेरेलु उद्योगको व्याख्या	चार्टहरू तथा भिडियोहरू, अनलाईन सामग्रीहरू, चार्ट / पोस्टर, मेटाकार्ड, चित्र तथा तस्विर / कट आउट, विद्युतिय श्रव्यदृश्य सम्पादन	शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा सहभागिता, मौखिक प्रश्नेतर, कार्य सम्पादन, अवलोकन, लिखित परीक्षा, परियोजना कार्य सम्पादन	३०
		२. व्यापार र व्यवसायको परिचय दिन, ३. आफू बसेबास गरेको क्षेत्र मा सञ्जालमा व्यवसायहरूको मूर्ची तयार गर्न, व्यापारको परिचय र परिभाषा, व्यापारिक कार्य, क्षेत्रगत क्रियाकलाप, व्यापारसँग सम्बन्धित अवलोकन आर्थिक विद्यालयहरू जस्तै : खरिद, बिक्री, नाफा, ब्रमण, नोक्सान, बचत, क्रेता, बिक्रेता, ग्राहक, विजङ्सङ्गको विनान्ता बताउन आफ्नो परिवारको आमदानी थोक, खुदा, नाद, उधारो, बिल, खाता, अन्तर्रकिया, खर्चको विवरण तयार गर्न, व्यवसायको परिभाषा, नमुना (उदाहरण), बैंक तथा वित्तीय संस्थाको बैंक खाता भौचार, चेक, डिपोजिट (जम्मा) परिचय दिन,	पदावलीहरू ले खेती, आलु खेती, च्याउ, काँक्रा, छलफल, व्याख्या, सम्झू कार्य, परियोजना कार्य, क्षेत्रगत अवलोकन अन्तर्रकिय विद्युतिय श्रव्यदृश्य सम्पादन	शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा सहभागिता, मौखिक प्रश्नेतर, कार्य सम्पादन, अवलोकन, लिखित परीक्षा, परियोजना कार्य सम्पादन	३०

कक्षा ७

क्र. सं.	विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सामग्री	सिकाइ मूल्याङ्कन	प्रश्नोत्तर,
१	महानगर परिचय	अनिवार्य खण्ड	१. वडा कार्यालयबाट प्राप्त बडापत्रबाट वडासेवा जानकारी प्राप्त प्रश्नोत्तर, गर्न सकिने सेवा प्रक्रियाको गर्ने वडासेवा सूची विभिन्न सिफारिस छलफल, वरेमा जानकारी दिन र लिन, (नागरिकता, मतदाता नामावली, पासपोर्ट, चारकिल्ला) सम्पत्ति कर आवलोकन, संस्था र तिनले प्रदान गर्न तथा अन्य काहलू, टोल संस्थाहरू वडा सेवाको जानकारी लिन १ र गठन तथा सेवाहरू, योजना तर्जुमा, वैँक, वित्तीय संस्थाहरू तिनले प्रदान वा विशेषजट विभिन्न महाशाखाका गर्ने सेवा,महानगरको वेबसाइट, कक्षा गतिविधिहरूको जानकारी अन्य) ,नगरभित्रका सरकारी संस्था लिन, अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था INGO गैर सरकारी संस्था तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाको बारेमा सङ्खिप्त जानकारी लिन र दिन,	सिकाइ सामग्री	सिकाइ मूल्याङ्कन	प्रश्नोत्तर,
२	महानगर परिचय	विषय क्षेत्र	१. वडा कार्यालयबाट प्राप्त बडापत्रबाट वडासेवा जानकारी प्राप्त प्रश्नोत्तर, गर्न सकिने सेवा प्रक्रियाको वरेमा जानकारी दिन र लिन, (नागरिकता, मतदाता नामावली, पासपोर्ट, चारकिल्ला) सम्पत्ति कर आवलोकन, अवलोकन, वडासेवा सूची GO, NGO, INGOहरूको क्रियाकलाप, व्यवहार अवलोकन	वडापत्र, पम्पलट, महानगरको वेबसाइट, वडासेवा सूची GO, NGO, INGOहरूको क्रियाकलाप, व्यवहार अवलोकन	प्रश्नोत्तर,	२५

२.	पर्यटन	<p>१. पथप्रदर्शकका कार्य बताउन,</p> <p>२. साहसिक खेलको पर्यटकीय महत्व बताउन,</p> <p>३. पर्यटन व्यवसायका लागि चाहिँे स्थानीय र अन्तर्राष्ट्रिय आतिथ्यातका अभ्यासहरु अवलोकन गर्ने,</p> <p>४. सम्भावित पर्यटकीय स्थलहरूको परिचयन गर्ने,</p>	<p>पथप्रदर्शकका कार्य, पर्यटकका प्रकार, साहसिक खेल: यारामलाइडिङ्, बोटिङ्, बज्जिजम्म, जिपमलाइडको पर्यटकीय महत्व, पर्यटकलाई प्रदान गर्ने सेवाहरू : Guide, सुरक्षा, याताचातको पहुँच, सहालियत र गुणस्तरयुक्त खाना) (वास्तविक) नयाँ पर्यटकीय स्थलहरूको खोजी, पहिचान र भूमिका।</p>	<p>प्रश्नोत्तर, कक्षाकार्य, व्यवहार</p> <p>चित्र चार्ट, पर्यटन अन्य सम्भावित पर्यटकीय स्थलहरूको अवलोकन, अनुभव लेखन, परियोजना कार्य</p> <p>सची</p>	<p>Tourist Guide चार्ट</p> <p>, बुस,</p> <p>पर्यटन अन्य सम्भावित</p>	२५
----	--------	--	--	---	--	----

<p>३. जीवनोपयोगी</p> <p>१. चरित्र निर्माणका आधारहरू :</p> <p>सचेतना, स्वव्यवस्थापन, स्वमूल्याङ्कन तथा सामाजिक सहयोग पुर्याउने स्थानीय अभ्यासहरूलाई निर्नतरता दिन,</p> <p>२. परम्परागत र आधुनिक प्रविधिको अन्तरसम्बन्ध बताई तिनको सदृपयोग गर्न,</p> <p>३. सामाजिक समस्या र विकृति समाधानका कार्यमा प्रभावकारी सञ्चारमार्फत जनचेतना अभिवृद्धि गर्न,</p>	<p>चरित्र विकासका आधारहरू :</p> <p>स्वमूल्याङ्कन बोध, नैतिकता कार्यम गर्ने स्थानीय अभ्यासहरू, सामिहिक जीवन, अरुको सम्मान, दुःख सुखमा सहभागिता र सहयोगको भावनाको विकास (छरिथेका), वैनिक प्रयोगका उपकरणको सुरक्षित प्रयोग, केही परम्परागत प्रविधिको कार्य सिद्धान्त बताउन (हलो, पानीघट, कोल), सच्चना र सञ्चारका साधनका क्रममा कम्प्युटर, इमेल, इन्टरनेट, अनलाइन प्रयोग गर्दा अपनाउन पर्ने सावधानी, च्याट, भिडियोबाट सच्चनाको आदानप्रदान गर्न सामाजिक विकृतिहरू बालचैन दब्यवहार, यैन दराचार, दब्यसन, बालश्रम, छुवाछुत, बाल विवाह, लैड्डरिक विभेदको पहिचान गरी समस्याको समाधानमा सहयोग, उपयुक्त निर्णय क्रमता</p>	<p>प्रश्नोत्तर</p> <p>छलफल, कम्प्युटर, घटना विवरण,</p> <p>समूह कार्य, परियोजना, कार्य, कथा कार्य, व्यवहार</p> <p>अवलोकन, अनुभव लेखन परियोजना कार्य</p>	<p>पोस्टर, चार्ट, श्रव्यदृश्य प्रश्नोत्तर</p> <p>सामग्री, न्यूज प्रिन्ट छलफल, समूह कार्य</p>	<p>१८</p>
---	---	--	--	-----------

५.	स्मार्ट पोखरा र प्रविधि	१. स्मार्ट सहरका लागि आवश्यक पर्ने पूर्वाधारको माडिक्सिस वर्णन गर्न,	कार्यालयमा प्रयोग हुने स्वचालित साधनहरू (Office Automation Devices) को सामग्रीको परिचय, Office Automation सामग्रीहरू: कम्प्युटर (डेस्कटप, ल्यापटप, द्याव) को परिचय, प्रिन्टर (इम्याक्ट र नन इम्याक्ट), तिनीहरूको प्रकार र फरक-फरक प्रयोगको अवस्था, स्क्यानरको, फोटोकपी मेसिन र फ्याक्स मेसिनको परिचय र प्रयोग, अफिस अटोमेसन प्रयोगको क्षेत्रहरूको पहिचान (जस्तै: तथ्याङ्क प्रशोधन, बजेटिङ, पोर्टिङ, कामदार व्यवस्थापन, दाखिला, भ्रकारी, सञ्चार आदि), अफिस अटोमेसनमा सफ्टवेयर र हार्डवेयरको भूमिका, २९औं शताब्दीमा अफिस अटोमेसनको महत्व, यातायात प्रणालीमा प्रविधिको प्रयोग १ महत्व, सडक यातायातमा प्रविधिको प्रयोग, हवाई यातायातअन्तर्ति यातु कक्षमा सूचना प्रविधिको प्रयोग, GPS का परिचय १	श्रव्यदृश्य सामग्री, Automation सामग्रीका चार्टहरू तथा भिडियोहरू, अनलाईन सामग्रीहरू, कम्प्युटर प्रोजेक्टर	प्रश्नोत्तर, सूची तयार, प्रयोग विधि, प्रतिवेदन लेखन प्रयोगात्मक कार्य, नितिजा अवलोकन, परियोजना कार्य	१२
२.	सडक तथा हवाइ यातायात	२. सडक तथा हवाइ यातायात (Transportation Systems) मा प्रयोग हुने प्रविधिको बारेमा बताउन,	३. सार्वजनिक सेवाका क्षेत्रमा प्रयोग भएका विद्युतीय प्रविधिको अवलोकन गरी त्वमको सूची बनाउन,	४ Office Automation मा प्रयोग हुने Devices को सूची बनाई सामान्य परिचय दिन,	५. GPS र गुलाल कलासर्वाको परिचय दिई प्रयोग गर्न,	प्रश्नोत्तर, सूची तयार, प्रयोग विधि, प्रतिवेदन लेखन प्रयोगात्मक कार्य, नितिजा अवलोकन, परियोजना कार्य
३६						

६.	कृषि	<p>१. स्थानीय फलफूल तरकारी आनन्द लाने रोगको परिचय, (फेद कटुवा, रातो कमिला, खुम्रे, रिट्ट किरा, फौजी किरा, समहुकार्य, ज्युसिलिका, धान पात बेरवा, कागे किरा आदि, पशु तथा पक्षीमा लाने रोगको परिचय, (लम्पी स्किन, मासे भ्रमण, रोग, किर्ना, थुनेलो (मास्टाटाइरिस), पेट फुल्ने वा ढाडिने, खोरेत, माहोला, बड्डपतु, रानी खेत, एच नाइन आदि, समहुक भावनाको विवरण, आर्थिक हुने फाइदाहरू बताउन, केसाबारी र फलफूल बाँचा निर्माण गरी सैद्धान्तिक र व्यवहारिक ज्ञान हासिल गर्न</p>	<p>प्रश्नोत्तर, कक्षाकार्य, श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू लाग्न सक्ने रोगका एकाइ परिक्षा, नामहरूको सच्ची, लेख रचना व्यवहार परिवर्तन अवलोकन, सहभागिता</p>
२.	स्थानीय स्तरमा पालिने पशुपक्षीमा लाने रोगको सच्ची तयार गर्न,	<p>२. स्थानीय स्तरमा पालिने पशुपक्षीमा लाने रोगको सच्ची तयार गर्न,</p>	<p>चार्ट, पोस्टर श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू लाग्न सक्ने रोगका एकाइ परिक्षा, नामहरूको सच्ची, लेख रचना व्यवहार परिवर्तन अवलोकन, सहभागिता</p>
३.	स्थानीय स्तरका कृषक समहमा आवद्ध हुन्ने फाइदाहरू बताउन, विद्यालय हाताभित्र केसाबारी र फलफूल बाँचा निर्माण गरी सैद्धान्तिक र व्यवहारिक ज्ञान हासिल गर्न	<p>३. स्थानीय स्तरका कृषक समहमा आवद्ध हुन्ने फाइदाहरू बताउन, विद्यालय हाताभित्र केसाबारी र फलफूल बाँचा निर्माण गरी सैद्धान्तिक र व्यवहारिक ज्ञान हासिल गर्न</p>	<p>चार्ट, पोस्टर श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू लाग्न सक्ने रोगका एकाइ परिक्षा, नामहरूको सच्ची, लेख रचना व्यवहार परिवर्तन अवलोकन, सहभागिता</p>

कक्षा ८

क्र. सं.	विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइ सामग्री	सिकाइ मूल्याङ्कन	मार्गदर्शक
अनिवार्य खण्ड						
महानगर परिचय	१. पञ्जीकरण प्रक्रियाको बारेमा बताउन,	पञ्जीकरण (जन्म, मृत्यु, बसाँसराइ, प्रशोत्र, छलफल, प्रक्रिया) विवाहलगायतको दर्ता स्थानीय तहको चुनाव, (उम्मेदवारको योग्यता, कार्यकाल, अधिकार, भ्रमण, अन्तर्वार्ता अन्य) योजना निर्माणको प्रक्रिया, ढाँचा, प्रक्रिया, उदाहरणहरू विभिन्न विश्वविद्यालयका केन्द्रीय, आड्डगिक, शैक्षिक, संस्थाको बारेमा सङ्घीक्षिप्त जानकारी लिन र दिन, निकायको बारेमा छोटो परिचय दिन,	पम्पलोट, स्थानीय निर्वाचन एन, डकुमेन्टी, विश्वविद्यालय तथा कलेजहरूको ब्रोसर, सुरक्षा एन, नागरिक बडापत्र आदि।	पम्पलोट, स्थानीय निर्वाचन एन, डकुमेन्टी, विश्वविद्यालय तथा कलेजहरूको ब्रोसर, सुरक्षा एन, नागरिक बडापत्र आदि।	पश्चेतर, व्यवहार अवलोकन, अन्तर्वार्ता, लिखित क्रियाकलाप, टिपोट, परियोजना कार्य, प्रतिवेदन लेखन आदि	२५

३०	पर्यटन	<p>१. प्रेषण आन्तरराष्ट्रिय स्थलों एक पर्यटकीय सहरको रूपमा चिन्नि आधारहरू बताउन,</p> <p>२. पर्यटन व्यवसायको लागि आवश्यक प्रमुख पूर्वाधारहरू बताउन,</p> <p>३. पर्यटन प्रविधनमा पालिकाले खेलनुपर्ने भूमिका बताउन,</p> <p>४. घरबासको महत्व तथा यसले आर्थिक र सामाजिक जीवनमा पार्ने प्रभावको बोरेमा बताउन,</p>	<p>पोखरा विश्वको एक पर्यटकीय गतिव्यु प्रश्नोत्तर, हुनाको कारण, ग्रामीण पर्यटन र पर्यटन व्यवसाय, महानगरमा पर्यटनको सम्भावना, पर्यटनबाट देखारेका समस्या</p> <p>समाधानका उपायहरू, पर्यटन व्यवसाय विकासका लागि महानगरले खेलनुपर्ने भूमिका जस्तै : सचना पाठी नक्सा सरसफाई, सडकबाटी, सुरक्षा सडक तथा हवाई यातायात होटल रेस्टरेण्ट, मनोरञ्जन स्थल वा पार्क हाइकिङ ट्रैकिङ मार्ग आदिको सुनिश्चितता, पोखराका प्रमुख गतिव्यु स्थलहरू जस्तै :</p>	<p>चार्ट, तस्वीर, लेख तथा अन्य सर्वर्भ सामग्री, पर्यटन सम्भावना, तथा डक्मेट्री अन्तरक्रिया, अवलोकन, क्षेत्रप्रणाली अन्तरक्रिया।</p> <p>उपायहरू उल्लिखित चार्ट, ब्रोसर, सचना पोस्टर, टेमल एजेन्सीहरूको वेबसाइट आदि।</p>	<p>प्रश्नोत्तर, कक्षाकार्य, गृहकार्य, परियोजना कार्य, समूहमा प्रस्तुतीकरण, अनुभव लेखन आदि।</p>
----	--------	--	--	--	--

३. सिप जीवनोपयोगी	<p>१. स्थानीय मूल्य मान्यतामा आधारित सामाजिक अभ्यास प्रदर्शन गर्ने,</p> <p>२. नैतिक विकासमा सहयोग पूर्णाउने स्थानीय समदायमा भएका अभ्यासहरू बालबालिकाका लागि प्रेरणाको स्रोत असल व्यवहारमा स्वीकृति प्रदान गर्ने नैतिक अनुभवहरूको साझेदारी स्थानीय ज्ञान ए प्रविधिको महत्त्व, एटिएम फोटो, फ्याक्स, स्क्यानिङ, मल्टिमीडिया, भिडियो मेलको प्रयोग, सच्चना तथा प्रविधि प्रयोगमा आचार सहिताहरूको जानकारी आचार संहिताको परिपालना, आफ्नो जीवन अवलम्बन गर्न बालयैन दब्यवहार, खोजी गरी प्रयोग गर्ने,</p> <p>३. स्थानीय ज्ञान र प्रविधिको महत्त्व बताउन र त्यसको तथा विकृतिहरूको पहचान गरी उपयुक्त नियंत्रण लिने र दिन,</p> <p>४. सामाजिक समस्या तथा विकृतिहरूको पहचान गरी उपयुक्त नियंत्रण लिने र दिन,</p>	<p>असल चरित्रले मानव जीवनमा पार्ने प्रश्नोत्तर, प्रभावहरू मनन गरी सोअनुरूपको व्यवहार प्रदर्शन, नैतिक विकासमा सहयोग पूर्णाउने स्थानीय समदायमा भएका अभ्यासहरू बालबालिकाका लागि प्रेरणाको स्रोत असल व्यवहारमा स्वीकृति प्रदान गर्ने नैतिक अनुभवहरूको साझेदारी स्थानीय ज्ञान ए प्रविधिको महत्त्व, एटिएम फोटो, फ्याक्स, स्क्यानिङ, मल्टिमीडिया, भिडियो मेलको प्रयोग, सच्चना तथा प्रविधि प्रयोगमा आचार सहिताहरूको जानकारी आचार संहिताको परिपालना, आफ्नो जीवन अवलम्बन गर्न बालयैन दब्यवहार, गैन दराचार, दर्ढ्यसन, बालशम, छवाङ्गुत, बाल विवाह, लैड्जिक विभेद, सामाजिक नियमको पालना, स्थानीय घरबासले पर्यटकलाई गर्ने आतिथ्य सत्करका अभ्यासहरू, प्रभावकारी सूचना र निर्णयमार्फत दैझगडा व्यवस्थापन।</p>
-------------------	--	--

४	स्मार्ट पोखरा र प्रविधि	<p>१. स्मार्ट सहरमा Security Camera को आवश्यकता र प्रयोग क्षेत्रको पहिचान गर्ने तथा महत्व बताउन</p> <p>२ Banking क्षेत्रमा प्रयोग हुने प्रविधिको परिचय दिन, यसको महत्व बताउन</p> <p>३. eBanking अन्तर्गत Mobile Banking, Inenet Banking को परिचय दिन, यसको जोखिम र सावधानीका बोरमा बताउन</p> <p>४. Digital Wallet, Online shopping तथा Cashless भूक्तानीको परिचय, यिनीहरूसँग सम्बन्धित वर्तमान प्रविधिहरू, यिनीहरूको प्रयोगले हुने जोखिम, फाइदा र बेफाइदाका बोरमा बताउन,</p> <p>५. एजब्ल्टमाको परिचय दिन, एजब्ल्टमा आपनो ब्ल्टा बनाउन र प्रयोग गर्ने</p>	<p>अधिल्लो कक्षामा उल्लेख गरिएका अफिस अटोमेसनका सामग्रीहरू मध्ये बैंकिङ् क्षेत्रका सामग्रीको पुनरावृत्ति, ATM Machine, MICR check scanner, Cash Counting Machine (Banknote Counter or Bill Counter) आदिको परिचय, आवश्यकता र प्रयोग eBanking को परिचय, प्रकार, जोखिम र सावधानी, Mobile Banking, Internet Banking को परिचय Digital Wallet को परिचय, उदाहरणहरू, प्रयोग, फाइदा, जोखिम र सावधानी, अनलाइन किनमेलको अवधारणा, परिचय, फाइदा, बेफाइदा तथा सम्भावित कम्युरहरू (Possible Frauds), नाड रहित भूक्तानी (Cashless Payment) को परिचय र यसमा प्रयोग हुने निम्न प्रविधिहरूको सङ्खेत्रिक जानकारी, Digital wallets (names only), Debit & Credit cards, tap to pay enable cards, QR (Quick Response) Code, NFC (Near Field Communication) tag आदि, सुरक्षा क्यामेरा (CCTV र IP Camera) को परिचय, सुरक्षा र अनुशासनमा यसको महत्व, पोखरा महानगरपालिका प्रयोग गर्ने आवश्यक क्षेत्रहरूको पहिचान, DVR (Digital Video Recorder) र NVR (Network Video Recorder) को परिचय र भण्डण प्रक्रिया (Storing Process) को जानकारी, एजब्ल्टमाको परिचय, एजब्ल्टमा आपनो ब्ल्टा बनाउन र प्रयोग गर्ने र सेयर गर्ने तरिका</p>	<p>श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू चार्टहरू तथा मिडियोहरू, अनलाइन, सामग्रीहरू कम्युटर, प्रोजेक्टर, सञ्चनिधि क्षेत्रका वेबसाइटहरू</p> <p>प्रश्नोत्तर सूची तयार गर्ने लागाउने, प्रयोग विधि, लेखन लागाउने, प्रतिवेदन लेखन लागाउने, प्रयोगात्मक कार्यको नितिजा, अवलोकन गर्ने, परियोजना कार्यको मत्याङ्कन</p>	२२
---	-------------------------	---	--	---	----

५.	उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय	<p>१. लगानीको परिचय, उद्देश्य र प्रकार बताउन,</p> <p>२ साना तथा मझौला उद्योगको परिचय दिन,</p> <p>३. उद्योग सञ्चालनका चुनौतीहरू बताउन,</p> <p>४. उत्पादन र बजारीकरणको अन्तरसम्बन्ध बताउन,</p> <p>५. व्यवस्थापनको परिचय दिई व्यापारिक योजनाको खाका तथार गर्न,</p> <p>६. व्यावसायिक गुण तथा सिपहरू बताई सिपको अभ्यास गर्न,</p>	<p>मानव स्रोत व्यवस्थापन, कार्य छलफल/ विभाजन, घेरु तथा मझौला उद्योगका नमुनाहरू, औद्योगिककरणको आवश्यकता, व्यापारिक परिचय १ नमुना (खाका) : शीर्षक, स्थान, उत्पादित वस्तु, बजार , लगानी, पुँजी, आदि, उत्पादन योजना, व्यावसायिक गुणहरू: स्पष्टता, शुद्धता, कार्य पूर्ण निर्णय, क्षमता, इमान्दारिता आदि आमदारी, खर्च र नाफा नोकसानको हिसाब, व्यावसायिक योजनाको अर्थ, परिभाषा र परिचय व्यावसायिक योजना निर्माणको खाका, व्यवसाय छनोट गर्दा ध्यान दिनपर्ने कुराहरू सिप विकासको लागि तालिम प्रदायक संस्थाहरू बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट प्राप्त गर्न सकिने सेवा तथा सुविधाहरू</p>	<p>चार्ट / पोस्टर, मेटाकार्ड, चित्र तथा तस्वीर / कट आउट, विद्युतिय श्रव्य / दृश्य, श्रव्यदृश्य सामग्री, नमुना तथा वास्तविक वस्तु, लेख रचना आदि</p> <p>परियोजना कार्य सम्पादन शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा सहभागिता</p>	२५
----	----------------------------	---	--	--	----

<p>६. कृषि</p> <p>१. स्थानीय फलफूल अन्नबाली तथा तरकारीमा लाग्ने रोगको उपचारका विधि बताउन,</p> <p>२. स्थानीय पशुपक्षीमा लाग्ने रोगको उपचारका विधि बताउन,</p> <p>३. नारायणित्र रहेका कृषि सेवाप्रदायक कार्यालयहरूको पहिचान गरी त्यहाँबाट प्राप हुने सेवा</p> <p>४. स्थानीय कृषि उत्पादनको आर्थिक, सामाजिक र स्वास्थ्य सम्बन्धी महत्व बताउन,</p>	<p>फलफूल, तरकारी तथा अन्नमा लाग्ने रोगको घोरु उपचारका विधि, विश्वसंगको सम्पर्क, पशु तथा पक्षीमा लाग्ने रोगको घोरु उपचारका विधि, विज़म्हङ्को सम्पर्क, कृषि महाशाखा, कृषि जानकेन्द्र, बाली संरक्षण, माटो परीक्षण, बिउ बिजन प्रयोगशाला, कृषि तालिम केन्द्र, कृषि विज़म्हङ्को विकास निर्देशनालय आविभाट प्राप सेवाको सूची (बिउ बिजन, मलखाद, किटनाशक विषादी, तालिम, कृषि खोजने, कृण, अनुदान आदि। सुविधाहरूको सूची तयार गर्ने,</p> <p>उत्पादनको आर्थिक, सामाजिक र स्वास्थ्य सम्बन्धी महत्व</p>	<p>प्रश्नोत्तर, श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू, लाग्न सक्ने रोगका उपचारका विधिहरूको सूची, लेख रचना</p> <p>कृषि, क्षेत्रगत भ्रमण, गुलबाट गुलबाट खोजने, कृषि खोजने</p> <p>स्थानीय कृषि उत्पादनले सामाजिक आर्थिक क्षेत्रमा पुर्याएको सकारात्मक योगदान जस्तै : आर्थिक अवस्थामा सुधार, स्वास्थ्यमा सुधार, श्रमप्रतिको सम्मान गर्ने भावनामा अभिवृद्धि, स्वानिर्भरता आदि</p>	<p>मौखिक प्रश्नोत्तर, कार्य सम्पादन अवलोकन, लिपिहित परीक्षा, एकाइ परीक्षा, व्यवहार परिवर्तन अवलोकन, परीक्षा सहभागिता</p>
--	---	---	--

१० पाठ्यक्रम कार्यान्वयन योजना

पाठ्यक्रम निर्माणको आवश्यक प्रक्रिया पूरा गरिसकेपछि त्यसको कार्यान्वयन प्रक्रिया सुरु हुन्छ । यस प्रयोजनका लागि सरोकारवालाहरूलाई प्रबोधीकरण गर्ने तथा अल्पकालीन तथा दीर्घकालीन तालिम प्रदान गरिन्छ । सामान्यतया पाठ्यक्रम निर्माण पश्चात् परीक्षण गरिन्छ र परीक्षणबाट प्राप्त पृष्ठपोषण समावेश गरी पूर्ण कार्यान्वयनमा लगिन्छ ।

यसै सन्दर्भमा पोखरा महानगरले शैक्षिक सत्र २०७८ मा कक्षा १-५ का लागि तयार भएको स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गरिसकेको छ भने कक्षा ६- ८ का लागि यसै वर्ष तयार गरी शैक्षिक सत्र २०७९ देखि लागु गर्दै छ । कार्यान्वयनका क्रममा पालिकाद्वारा विद्यालय शिक्षकहरूलाई तालिम प्रदान गरिने छ । यो पाठ्यक्रमका विषयवस्तु स्थानीय परिवेशअनुसार भएको हुँदा शिक्षक स्यमंले उक्त विषयवस्तु तयार गरी / खोजी शिक्षण गर्नुहुने छ भने अपेक्षा गरिएको छ । कार्यान्वयनका क्रममा प्राप्त पृष्ठपोषणलाई आगामी संस्करणमा समावेश गरिने छ ।

११ सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया

आधारभूत तह कक्षा (६-८) का लागि निर्धारित सक्षमता र कक्षागत सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्नका लागि शिक्षक र विद्यार्थीले विषयवस्तुमा आधारित भई गर्ने क्रियाकलाप सिकाइ सहजीकरण हो । स्थानीय पाठ्यक्रम स्थानीय क्षेत्रका विभिन्न विषयवस्तुलाई समेटेर एकीकृत रूपमा तयार गरिएको पाठ्यक्रम हो । यस पाठ्यक्रममा उल्लेख गरिएका विषयवस्तुहरूको सिकाइ सहजीकरणमा सबै क्षेत्रलाई समान महत्त्व दिनुपर्ने हुन्छ । स्थानीय क्षेत्रका विषयवस्तु जसले विद्यार्थीहरूको व्यावहारिक सिकाइलाई जोड दिने हुँदा कक्षा भित्र वा बाहिर आ—आफ्नो गाउँ टोल, समुदायहरूसँग सम्बन्ध राखी क्रियाकलापहरू गराउनुपर्दछ ।

स्थानीय ज्ञान, सिप र मूल्य मान्यतालाई प्राथमिकता दिई निर्माण गरिने हुनाले स्थानीय पाठ्यक्रमले सिकारुका दैनिक आवश्यकता र समस्याहरूलाई समाधान गर्न उपयोगी हुनुका साथै स्थानीय ज्ञान, सिप, मूल्य र प्रविधिलाई संरक्षण र संवर्धन गर्दै विश्व परिवेशमा चिनाउनको लागि पनि महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्ने स्थानीय पाठ्यक्रमको विषयवस्तुलाई जस्ताको तस्तै कण्ठ गराउने शिक्षण पद्धतिलाई निरुत्साहित गरी विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो समुदायमा खोज गरी सिकेका कुराहरूलाई सिर्जनात्मक विश्लेषण गर्ने प्रतिभाको विकास गर्ने प्रोत्साहित गर्नुपर्दछ ।

स्थानीय तहमा निर्माण गरिएको पाठ्यक्रमको सफल कार्यान्वयनको लागि विद्यार्थीहरूलाई गरेर सिक्ने (Learning By Doing), देखेर सिक्ने, प्रदर्शन गर्ने अवसर प्रदान गर्नुपर्दछ । यसको लागि प्रयोगात्मक,

अवलोकन र क्षेत्रभ्रमण जस्ता विधिहरूको छनोट गर्नुपर्दछ । स्थानीय विषयवस्तु अध्यापन गराउन कहिलेकाहीं स्थानीय स्रोत व्यक्तिहरूलाई आमन्त्रण गरी कक्षा सञ्चालन गर्नुपर्दछ । पाठ्यपुस्तकको अभावमा पनि उद्देश्य केन्द्रित उचित किसिमका विद्यार्थी क्रियाकलापको छनोट गर्ने, सञ्चालन गर्ने, विषयवस्तुमा आधारित रही विद्यार्थीहरूको बिचमा छलफल गराउने, स्थलगत भ्रमण आयोजना गर्ने, स्थानीय व्यक्तिहरूसँग अन्तर्क्रिया गराउने र अन्य उद्देश्यपूर्ण क्रियाकलापमा विद्यार्थीलाई सहभागी गराउनुपर्दछ । सिकाइ सहजीकरण विधिको चयन गर्दा विद्यार्थीहरूको पूर्वज्ञान, रुचि, क्षमता, चाहना र उनीहरूको तहगत स्तर, विषयवस्तुको स्वरूप लगायत उपलब्ध हुन सक्ने स्रोतसाधन, शिक्षकको रुचि तथा तयारीलाई विचार गर्नुपर्दछ ।

स्थानीय पाठ्यक्रमद्वारा निर्देशित सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न निम्नअनुसारका सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया सञ्चालन गर्नुपर्दछ :

- बालबालिकाको व्यक्तिगत भिन्नता र क्षमताको आधारमा स्वतन्त्र रूपले सिक्ने मौका प्रदान गर्ने किसिमले कक्षा सञ्चालन गर्नुपर्दछ ।
- सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया सञ्चालन गर्दा विद्यार्थी केन्द्रित र बालमैत्री शिक्षण विधि अपनाई निरन्तर सिकाइमा जोड दिनुपर्दछ ।
- विद्यार्थीको सहभागितामा योजना निर्माण, परियोजना कार्य, क्षेत्रभ्रमण, समस्या समाधान, खोजमूलक अध्ययन, प्रवर्तनमुखी शिक्षण पद्धतिलाई सिकाइ सहजीकरण विधिका रूपमा कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ । सिकाइ प्रक्रिया सैद्धान्तिक पक्षमा भन्दा बढी गरेर सिक्ने अवसर प्रदान गर्ने क्रियाकलापमा आधारित हुनुपर्दछ ।
- पठनपाठनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि (ICT) जस्तै : Mobile, Computer, Projector, Multi Media जस्ता साधन स्रोतलाई आवश्यकताअनुसार उपयोग गर्नुपर्दछ ।
- सबै प्रकारका सिकाइ आवश्यकता र चाहना भएका (अपाड्ग, अशक्त, असहाय, कमजोर आदि । विद्यार्थीलाई समेट्ने गरी समावेशी सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया अपनाउनुपर्दछ ।
- सिकाइ र दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित स्थानीय विषयवस्तुको तालमेल, पूर्व अनुभवमा आधारित ज्ञान तथा सिप विकास, व्यवहारकुशल सिप र सिकाइ बीचको सहसम्बन्धमा जोड दिनुपर्दछ ।
- स्थानीय पाठ्यक्रम र यसको विषयवस्तुप्रति विद्यार्थीहरूलाई ठोस धारणाको निर्माण गर्ने, आधुनिक शैक्षणिक प्रविधिका साथसाथै स्थानीय परिवेश अनुकूलका साधन, स्रोत र उपलब्ध उपकरणको प्रयोगमा आधारित विधि र प्रविधिको प्रयोगमा जोड दिनुपर्दछ ।
- सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलापको छनोट र प्रयोगमा सिकारुको सक्रिय सहभागितामा जोड

दिनुपर्दछ ।

- पाठ्यक्रममा उल्लिखित क्षेत्रगत विषयवस्तुको प्रकृति र स्वरूपका आधारमा शिक्षण विधि, प्रविधि तथा कक्षा क्रियाकलापमा विविधता कायम गरिनुपर्दछ ।

१.१. सिकाइ सहजीकरणका रणनीतिहरू

स्थानीय पाठ्यक्रममा आधारित विषयवस्तुको शिक्षणका क्रममा शिक्षकले शिक्षणका विभिन्न तौर तरिका प्रयोग गरी शिक्षण गर्दा विद्यार्थीहरूमा सिकाइप्रतिको तत्परता तथा रुचि बढ्न जाने हुन्छ । एकै किसिमको विधि वा तरिका प्रयोग गर्दा विद्यार्थीहरूमा दिग्दार र एकोहोरोपना हुन सक्ने हुँदा शिक्षकले कक्षा शिक्षणको क्रममा पछिल्लो समयमा विकास भएका समालोचनात्मक चिन्तन, सिप विधि जस्तैः द्रुतलेखन, मष्टिस्क मन्थन, सोच्ने, जोडी बनाउने र आदानप्रदान गर्ने, जानेको/जान्न चाहेको र सिकेको, निर्देशित पढाइ क्रियाकलाप, Jigsaw, ग्यालरी वाक, परस्पर शिक्षण, घुलमिल / स्थिर र जोडी आदि तरिकाहरू आवश्यकताअनुसार प्रयोग गर्नुपर्दछ । शिक्षकले क्रियाकलापमुखी र विद्यार्थीकेन्द्रित सिकाइ विधि तथा प्रक्रिया छनोट गरी शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा सम्भावित निम्नानुसारका अन्य विधिहरूको प्रयोग गर्नुपर्दछ :

समस्या समाधान विधि :

विद्यार्थीहरूलाई विषयवस्तुसँग सम्बन्धित गेरेर कुनै समस्या दिने र ती समस्या समाधान, समाधानको उपाय पहिचान गराउने प्रक्रिया नै समस्या समाधान विधि हो । यस विधिमा समस्याको सही पहिचान, समाधानका विभिन्न विकल्पहरूको खोजी, विकल्पहरूको विश्लेषण, उपयुक्त विकल्पको छनोट र कार्यान्वयन आदि चरण पर्दछन् । विषयवस्तुको प्रकृति र विद्यार्थीको सिकाइस्तर आदिको आधारमा समूहगत वा व्यक्तिगत रूपमा यो विधिलाई प्रयोगमा ल्याउन सकिन्छ ।

अभिनय विधि :

कुनै व्यक्ति (पात्र), जीवजनावर आदिको बारेमा ज्ञान सिप हासिल गराउन तिनीहरूको नक्कल गर्न लगाएर यो विधि प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

खोज विधि:

स्थानीय विषयवस्तुसँग सम्बन्धित धार्मिक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक, आर्थिक, भौगोलिक आदि पक्षको नयाँ नयाँ तथ्यको खोज र त्यसले समाजमा पारेको प्रभाव पहिचान गराउने सिपको विकास गर्न यो विधि प्रयोगमा ल्याउन सकिन्छ ।

कथाकथन/वाचन विधि :

कुनै पनि विषयवस्तु वा घटनालाई कथात्मक तरिकाले प्रस्तुत गर्ने विधि नै कथाकथन विधि हो । शिक्षकले कथाको माध्यमबाट विषयवस्तु वा घटनालाई प्रस्तुत गर्ने र पछि विद्यार्थीहरूलाई पनि त्यस प्रकारको सिपको विकास गराई विषयवस्तु वा घटनालाई कथामा ढालेर प्रस्तुत गर्ने सिपको विकास गराउन यो विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

घटना अध्ययन विधि:

समाजमा घट्ने गरेका घटना र त्यसले समाजमा पार्ने प्रभावका बारेमा खोजी गर्ने, अध्ययन गर्ने सिपको विकास गराउने विधि नै घटना अध्ययन विधि हो । सर्वप्रथम शिक्षकले समाजमा घटेका घटनाहरू सङ्कलन गरेर प्रस्तुत गर्ने र विस्तारै विद्यार्थीहरूलाई पनि सोही सिपको विकास गराउन यो विधिलाई प्रयोगमा ल्याउन सकिन्छ ।

परियोजना कार्य :

विद्यार्थीहरूलाई समूहगत तथा व्यक्तिगत रूपमा निश्चित समयभित्रमा कुनै काम सम्पन्न गराउने कार्य नै परियोजना कार्य हो । यो कार्य कक्षाभित्र वा बाहिर दुवै ठाउँमा गराउन सकिन्छ । यस विधिअनुसार तोकिएको काम (Task) तोकिएको समयभित्र (Time) तोकिएका व्यक्तिहरूले (Number of Participants) सम्पन्न गरी सक्नुपर्दछ ।

अवलोकन विधि :

विद्यार्थीहरूलाई दिएको कार्य, सहभागिता, व्यवहार परिवर्तन आदिको अवलोकन गरी तत्काल सुधारका लागि पृष्ठपोषण दिन यस विधि प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

छलफल विधि :

दुई वा दुई भन्दा बढी व्यक्तिहरूबीच विषयवस्तुमा आधारित रहेर छलफल गराई निष्कर्ष निकाल्ने सिपको विकास गराउन छलफल विधि प्रयोग गर्न सकिन्छ । यस्तो छलफल शिक्षक र विद्यार्थी, विद्यार्थी- विद्यार्थी, विद्यार्थी र स्रोत व्यक्ति तथा विद्यार्थी र सरोकारवालाबीच गराउन सकिन्छ ।

अभ्यास तथा प्रयोगात्मक विधि :

कक्षाकोठा भित्र र बाहिर प्रयोगात्मक विषयवस्तुमा आधारित पाठ शीर्षकहरूमा अभ्यास तथा प्रयोगात्मक विधि प्रयोगमा ल्याउन सकिन्छ । जस्तै Google, Chrome, Opera, Mozilla Firefox, Microsoft Edge को माध्यमबाट स्थानीय क्षेत्रको सन्दर्भ, सूचना तथा जानकारीहरू सङ्कलन गर्ने सिपको विकास आदि ।

क्षेत्रभ्रमण :

स्थानीय धार्मिक, प्राकृतिक, सांस्कृतिक, पर्यटकीय स्थानहरूमा भ्रमण गराई प्राप्त अनुभव र सिकेका कुरा छलफल तथा प्रत्यावहान गराउन यो विधि महत्त्वपूर्ण मानिन्छ ।

प्रश्नोत्तर विधि :

विषयवस्तुको परिधिभित्र रहेर शिक्षकले विद्यार्थीहरूलाई, विद्यार्थीहरूले शिक्षकलाई, एक विद्यार्थीले अर्को विद्यार्थीलाई, एक समूहले अर्को समूहलाई प्रश्न गर्ने र उत्तर दिने सिपको विकास गर्नुका साथै विषयवस्तुप्रति कक्षाका सम्पूर्ण विद्यार्थीहरूलाई ध्यानाकर्षण गर्ने प्रश्नोत्तर विधि प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

प्रदर्शन विधि :

शिक्षकले विषयवस्तुसँग सम्बन्धित शैक्षिक सामग्रीहरू जस्तै : तस्बिर, दृश्य, श्रव्य, श्रव्यदृश्य, Overhead Projector को माध्यमबाट विविध सूचना तथा जानकारीहरू प्रदर्शन गरी विद्यार्थीहरूलाई सिकाउन यो विधि प्रभावकारी मानिन्छ ।

माथि उल्लिखित जुनसुकै क्रियाकलाप गराउँदा पनि विद्यार्थी केन्द्रित क्रियाकलाप हुन आवश्यक छ । अध्यापन गर्दा विद्यार्थीहरूको सहभागितालाई प्रोत्साहित गर्नुपर्दछ । विद्यार्थीहरू आफैलाई कुनै समस्या समाधान गर्न कठिन भएमा कमी कमजोरीहरू केलाई पृष्ठपोषणसहित शिक्षकद्वारा सहयोग पुर्याउनुपर्दछ । कक्षामा फरक क्षमता भएका विद्यार्थीहरू भएमा उनीहरूलाई अनुकूल हुने गरी क्रियाकलाप गराउनुपर्दछ ।

१२. सिकाइ मूल्याङ्कन प्रक्रिया

स्थानीय पाठ्यक्रमको आधारमा शिक्षण सिकाइ हुने विषयमा विद्यार्थीहरूले अवलोकन, स्थलगत भ्रमण, अन्तर्क्रिया आदिका माध्यमबाट सिक्ने भएकोले यी विविध क्रियाकलापमा विद्यार्थीहरूको सहभागिता, विषयवस्तु सिक्ने हौसला र परियोजना कार्यमार्फत उनीहरूले तयार गरेका प्रतिवेदनको आधारमा विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्नुपर्दछ । स्थानीय तहमा निर्माण गरिएको पाठ्यक्रममा विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्दा निरन्तर मूल्याङ्कन पद्धतिको अवलम्बन गर्नुपर्दछ । स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने शिक्षकले विद्यार्थीलाई विभिन्न क्रियाकलापमा सरिक गराई उनीहरूले गरेका क्रियाकलापको गुणस्तरग्रेटो आधारमा विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्नुपर्दछ । विद्यालय तहमा विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको मूल्याङ्कन गर्दा आन्तरिक मूल्याङ्कन प्रक्रिया अवलम्बन गरी सिकाइ सुधारका लागि निरन्तर पृष्ठपोषण प्रदान गरिनुका साथै निर्णयात्मक मूल्याङ्कन प्रक्रियालाई अवलम्बन गरी विद्यार्थीको सिकाइस्तर निर्धारण गर्नुपर्दछ ।

शिक्षण सिकाइमा सुधार ल्याउने र कक्षोन्नति गर्ने उद्देश्यले विद्यार्थीको सिकाइ मूल्याङ्कन गर्न निर्माणात्मक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कन गरिन्छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कन सुधारात्मक वा रचनात्मक हुन्छ । यसको मुख्य उद्देश्य विद्यार्थीहरूका कमी कमजोरीहरू समयमै पत्ता लगाई सिकाइमा सुधार ल्याउनु हो । तसर्थ आधारभूत तह कक्षा ६-८ मा निर्माणात्मक र सुधारात्मक पद्धतिका आधारमा विद्यार्थीको सिकाइ सुनिश्चित गरिन्छ ।

निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा कक्षाकार्य, गृहकार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य, व्यावहारिक परिवर्तनको अवलोकन, सिर्जनात्मक कार्य, कक्षा सहभागिता र सक्रियता, लिखित तथा मौखिक प्रश्नोत्तर, विद्यार्थीका कार्यको प्रदर्शन, घटनावृत्त अभिलेख, आत्ममूल्याङ्कन, हाजिरीजवाफ, उपलब्धि परीक्षा, मौखिक तथा लिखित प्रश्नोत्तर, कक्षा तथा एकाई परीक्षा, व्यवहार अवलोकनलगायतका तरिका प्रयोग गर्न सकिन्छ । यसका लागि रुजुसूची, श्रेणीमापनलगायतका व्यवहार अवलोकन फाराम, विभिन्न तहका सिकाइ क्षमता मापन गर्ने प्रश्नहरू आदिमा विद्यार्थीको सहभागिता र उपलब्धिका विषयमा शिक्षकको अभिलेख वा नोट आदि मुख्य सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइस्तर मूल्याङ्कन गर्न प्रयोग हुन सक्ने साधनहरू हुन् । निर्णयात्मक मूल्याङ्कनको कुल भारको ५० प्रतिशत आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा आन्तरिक मूल्याङ्कनबाट समावेश गरिन्छ भने अन्तिम परीक्षाबाट बाँकी ५० प्रतिशत अड्क समावेश गरिन्छ ।

क.आन्तरिक मूल्याङ्कन

आन्तरिक मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य विद्यार्थीहरूको सिकाइ स्तरमा सुधार गर्नु हो । यसका लागि

शिक्षकले विद्यार्थीको व्यक्तिगत सिकाइ उपलब्धीका आधारमा पटक पटक सिकाइ अवसर प्रदान गर्नुपर्छ । विद्यालय तहको आन्तरिक मूल्यांकनमा कक्षागत सिकाइ सहजीकरणको अभिन्न अड्गको रूपमा गृहकार्य, कक्षाकार्य, प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य, सामुहिक कार्य, अतिरिक्त क्रियाकलाप, एकाई परीक्षा, मासिक तथा त्रैमासिक परीक्षा जस्ता मूल्यांकनका साधनको प्रयोग गर्न सकिने छ । यस्तो मूल्यांकनमा विद्यार्थीको अभिलेख राखी सिकाइ अवस्था एकिन गरी सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइबाट सुधार गर्ने पक्षमा जोड दिनुपर्ने हुन्छ । विशेष सिकाइ आवश्यकता भएका विद्यार्थीको लागि आवश्यकताअनुसार उपयुक्त प्रक्रिया अपनाई मूल्यांकन गर्नुपर्नेछ । आन्तरिक मूल्यांकनको अड्कको निश्चित भार (५० प्रतिशत अड्क) आन्तरिक मूल्यांकनको रूपमा अभिलेख गर्नुपर्दछ । यसका लागि आन्तरिक मूल्यांकनलाई अभिलेखीकरण गरी प्रत्येक विद्यार्थीको कार्य सञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरि राख्नुपर्दछ । यस्तो अभिलेखका आधारमा निम्नलिखित पक्षमा तोकिए अनुसारको भारको अड्क आन्तरिक मूल्यांकनको रूपमा समावेश गर्नुपर्दछ :

सि नं	मूल्यांकनका आधारहरू				
	कक्षाकार्यमा सहभागिता वा उपस्थिति	प्रयोगात्मक वा परियोजना कार्य	त्रैमासिक परीक्षा (१०अड्क)	अन्तिम परीक्षा वा निर्णयात्मक परीक्षा	
१	४ अड्क	३६ अड्क	प्रथम ५	दोस्रो ५	(५०अड्क)

ख. आवधिक मूल्यांकन

निर्णयात्मक मूल्यांकनमा अन्तिम परीक्षाको भार ५० प्रतिशत हुने छ । प्रत्येक परीक्षामा प्रश्न सोध्दा शैक्षिक सत्रको सुरुदेखि पढाइ भएका सबै पाठहरूबाट समेटिएको हुनुपर्छ । यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान र बोध, प्रयोग र उच्च दक्षतामा आधारित परीक्षणका साधनहरू रहने छन् । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्य अनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप अभिवृद्धि प्राप्त गरे नगरेको मूल्यांकन गरी त्यसको आधारमा प्रमाणीकरण गरिने छ । अन्तिम परीक्षाको प्रश्नपत्र निर्धारित विशिष्टीकरण तालिकालाई आधार मानी निर्माण गर्नुपर्छ ।

परीक्षामा विभिन्न किसिमका फरक क्षमता भएका (दृष्टिविहिन, कमजोर सुनाइ क्षमता भएका, शारीरिक रूपमा कमजोर तथा अपाङ्ग, बौद्धिक अपाङ्ग) र विशेष सिकाइ आवश्यकता भएका विद्यार्थीका लागि साधारण विद्यार्थीलाई दिइने प्रश्नभन्दा अलग प्रश्न अथवा साधनहरूको प्रयोगमा विविधता ल्याउनुपर्नेछ । त्यसै गरी शिक्षकले विद्यार्थीको मूल्यांकन गर्दा अपाङ्गताको किसिम तथा

स्वरूपअनुसार वैकल्पिक तरिका तथा साधनहरूको पहिचान, तयारी तथा प्रयोग गरी मूल्याङ्कन गर्नुपर्छ । दृष्टि क्षमता कमजोर भएका विद्यार्थीका लागि लिखित कार्यको विकल्प, कम्प्युटर प्रविधि तथा सफ्टवयर प्रविधि उपलब्ध भएमा र प्रयोग गर्न सक्ने भएमा त्यसको उपयोग गर्न सकिन्छ । विशेष आवश्यकता भएका विद्यार्थीको लागि परीक्षाको समय थप गर्न सकिन्छ ।

विशिष्टीकरण तालिका

कक्षा ६-८)

विषय : स्थानीय पाठ्यक्रम

पूर्णाङ्ग : ५०

समय : २ घण्टा

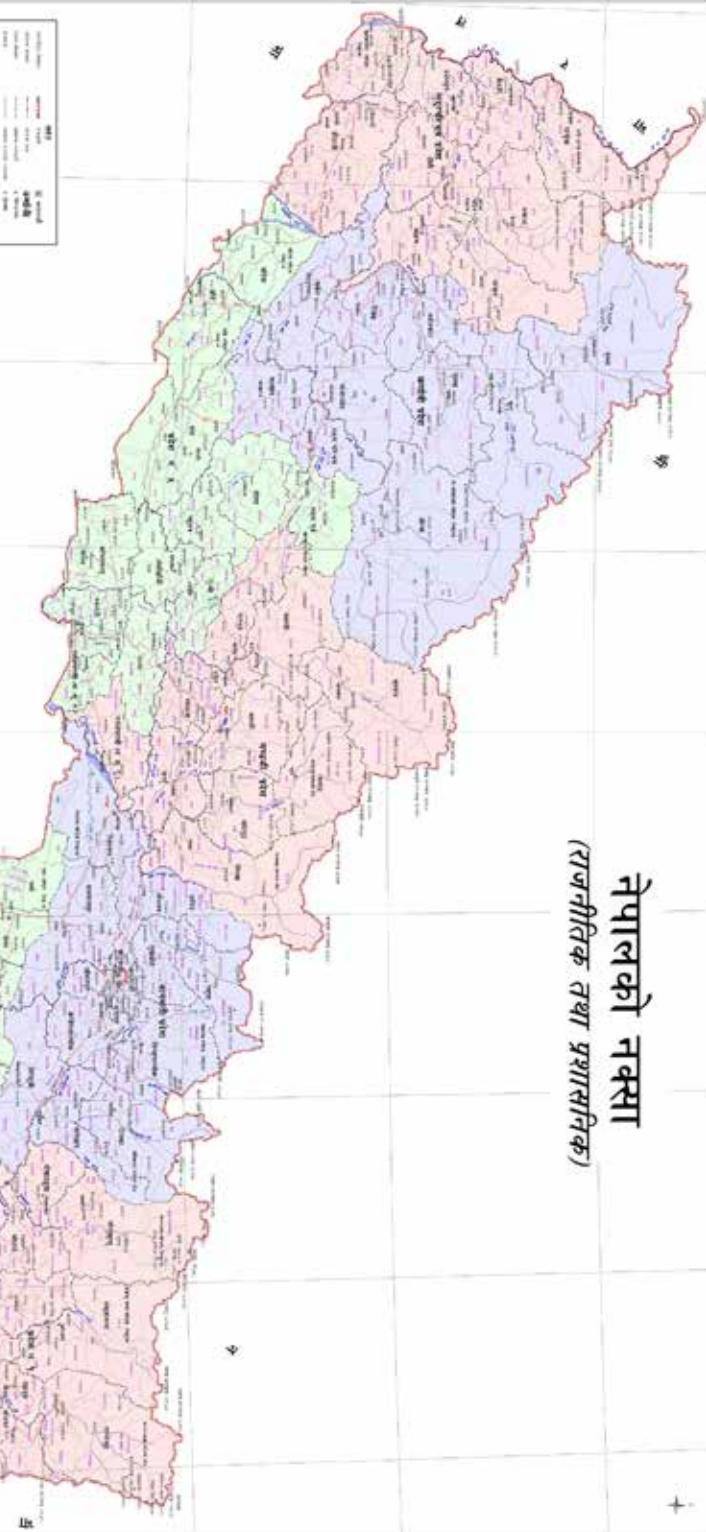
एकाइ	अति छोटो			छोटो			लामो		
	ज्ञान र बोध	प्रयोगात्मक र सिर्जनात्मक सिप	उच्च दक्षता	ज्ञान र बोध	प्रयोगात्मक र सिर्जनात्मक सिप	उच्च दक्षता	ज्ञान र बोध	प्रयोगात्मक र सिर्जनात्मक सिप	उच्च दक्षता
१. नगर परि चय	२			१					१
२. पर्यटन	१	१			१		१		
३. जीवनोपयो गी सिप			१			१		१	
ऐच्छिक खण्ड (कुनै २)									
४. स्मार्ट पो खरा	१	१		१	१	१			
५. उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय	१	१		१			१	१	
६. कृषि	१	१		१	१		१		
	५	३	१	३	२	२	२	१	१

प्रश्नको किसिम	प्रश्न संख्या	जम्मा अड्क भार
धेरै छोटो उत्तर आउने प्रश्न	९	९ × १ = ९
छोटो उत्तर आउने प्रश्न	७	७ × ३ = २१
लामो उत्तर आउने प्रश्न	४	४ × ५ = २०
जम्मा	२०	५०

नोट : उच्च दक्षतामा विश्लेषण, समालोचनात्मक चिन्तन, मूल्य र अभिवृद्धिसँग सम्बन्धित प्रश्न सोधनुपर्नेछ ।

नेपालको नक्सा

(राजनीतिक तथा प्रशासनिक)

प्रदेश	क्षेत्रफल (वर्ग किमी)	संसदीय सभा	प्रशासनिक क्षेत्र
पश्चिमी प्रदेश	10,200	१०	१०
मध्य प्रदेश	१५,६००	१०	१०
उत्तर प्रदेश	२५,७००	१०	१०
दक्षिण प्रदेश	३५,८००	१०	१०
प्रदेश विभाग	४५,८००	१०	१०
कुल	१३०,६००	४०	४०

प्रदेश	क्षेत्रफल (वर्ग किमी)	संसदीय सभा	प्रशासनिक क्षेत्र
पश्चिमी प्रदेश	१०,२००	१०	१०
मध्य प्रदेश	१५,६००	१०	१०
उत्तर प्रदेश	२५,७००	१०	१०
दक्षिण प्रदेश	३५,८००	१०	१०
प्रदेश विभाग	४५,८००	१०	१०
कुल	१३०,६००	४०	४०